

POIMENIČNI POPIS
SANDŽAKA VILAJETA
HERCEGOVINA

3802
sign. 70 113/11-3

ORIENTALNI INSTITUT U SARAJEVU

MONUMENTA TURCICA

HISTORIAM SLAVORUM MERIDINALIUM ILUSTRANTIA

Tomus sextus

Serijs II

DEFTERI

knjiga 3

Recenzenti:

Prof. dr Desanka Kovačević

Prof. dr Milan Vasić

Glavni urednik

Mr Ešref Kovačević

Odgovorni urednik

Prof. dr Sulejman Grozdanić

Tehnički urednik i korektor

Ahmed S. Aličić

Ova knjiga štampana je uz finansijsku pomoć SIZ-a nauke SR BiH i radnih organizacija iz Hercegovine: GRO »Hercegovina« Mostar, HA Jablanica O. P. Komora Mostar, SIZ za regionalne puteve Mostar, »Đuro Salaj« Mostar, »Elektro« Mostar, »Rudnik« uglja Mostar, Budžet SO Mostar, Sekretarijat geodetskih i imovinskih poslova Mostar i druge radne organizacije preko Arhiva Hercegovine.

ORIJENTALNI INSTITUT U SARAJEVU

POIMENIČNI POPIS
SANDŽAKA VILAJETA
HERCEGOVINA

UVOD, PREVOD, NAPOMENE I REGISTRE
Priredio

Ahmed S. Aličić

SARAJEVO, 1985.

Naslov originala

DEFTER-I ESAMI-I SANCAK-I VILAYET-I HERSEK

U V O D

Poimenični popis sandžaka Hercegovina, koji se ovdje objavljuje, predstavlja prvi i najstariji popis ove oblasti, otkako je ona organizirana kao zaseban sandžak. Hercegovina, odnosno njeni dijelovi, bila je i ranije popisivana (zbirno, a vjerovatno i detaljno) o čemu svjedoči zbirni popis bosanskog sandžaka iz 1468/9. godine, u kojem su sadržani i dijelovi Hercegovine, koji su dotada bili pali pod osmansku vlast. Detaljni popis na osnovu kojeg je nastao navedeni sumarni popis bosanskog sandžaka dosada nije pronađen ili možda nije ni sačuvan. Ovaj detaljni popis Hercegovine nastao je u periodu od 1475. do 1477. godine, u vrijeme kada su popisivana i ostala područja naše zemlje pod osmanskom vlasti. Sigurno je da je završen 1477. godine, što se vidi iz datiranog uvoda. Popisom je rukovodio Mevlana Mujuddin, poznatiji kao Vildan, koji je inače poznat kao popisivač raznih zemalja i koji je slovio kao dobar poznavalac zakonodavstva i osmanskog sistema. Pisar je bio Pir Muhamed, sin Alije.

O turskim katastarskim knjigama (defterima) dosada je napisano nekoliko opširnih studija, među kojima treba posebno istaknuti radove poznatih turskih historičara: Omer Lutfi Barkana¹ i Halila Inaldžika kao uvodnu studiju uz popis Albanije². Zatim je Hazim Šabanović u dva navrata pisao o defterima kao uvodne studije uz izdanja dvije knjige turskih izvora³. Šabanović je uglavnom eksplicirao sva znanja o defterima do njegova vremena i donio dosta novih podataka kojima se karakteriziraju navedeni izvori za naše zemlje. Ni danas se ne može reći nešto više što bi bilo značajno u odnosu na ono što su gore navedeni naučnici dali. Moguće je jedino uz svaki konkretni defter donijeti njegove karakteristike. Prema tome, smatramo da nije potrebno na ovom mjestu detaljno govoriti o defterima kao istorijskim izvorima općenito.

Ukratko, praksa popisivanja pojedinih zemalja od strane Osmanlija ima svoje korijene u predosmanskim državama. Svrha popisa je višestruka, a u najkraćem moglo bi se navesti ovih nekoliko razloga:

- utvrđivanje posjeda osmanske države;
- utvrđivanje feudalnih prihoda;

- utvrđivanje raspodjele feudalnih prihoda feudalnoj klasi;
- utvrđivanje statusa stanovništva i njegovih poreskih obaveza;
- evidentiranje vojničke klase i njihovih obaveza prema državi.

Iz toga proizlazi da su popisi nastajali ako je dolazilo do bilo kakvih promjena u gore navedenim situacijama. Zna se, također da su popisi nastajali i prilikom promjena na osmanskim prijestolju ili ako bi dolazilo do kakvih poremećaja u društveno-političkom pogledu u nekoj oblasti.

Popisi su redovno obuhvatali više elemenata kao predmete popisa:

- upravnu i teritorijalnu podjelu određene oblasti;
- naseljena mjesta podložna oporezivanju;
- napuštena mjesta iz kojih se ostvarivao prihod zakupom, obradom iz vana ili na neki drugi način;
- druge vrste posjeda koji su donosili prihode, a bili su izvan atara pojedinih sela ili u samom ataru kao specijalni posjedi;
- stanovništvo po domaćinstvima, kao i odraslo muško stanovništvo u okviru tih domaćinstava. Uz stanovništvo popisivane su njegove obaveze prema feudalcu, odnosno uživaocu državnih prihoda od sultana do sitnih spahija. U isto doba, popisi su obuhvatali raspodjelu prihoda feudalnoj klasi, pa je u njima najčešće registrirana i feudalna klasa.

Na taj način, defteri predstavljaju izvanredne izvore za proučavanje društveno-ekonomskih odnosa u osmanskome sistemu, političkih odnosa, statusa stanovništva, toponomastike, onomastike geografije, privredne strukture stanovništva, konfesionalne pripadnosti i privredne proizvodnje. Drugim riječima, na osnovu deftera mogu se pratiti gotovo svi vidovi života interesantni za historijska i druga istraživanja. Na određeni način, defteri su i izvanredne statistike relevantne za gornja izučavanja. Bez deftera gotovo je nezamislivo obrađivati historiju naših zemalja i naroda pod osmanskome vlasti. Zbog toga je značaj izdavanja ove građe jedan od najvažnijih zadataka u historiografiji. Nažalost, do sada je objavljen vrlo mali broj izvora ove vrste. Za to postoji više razloga. Prije svega, ovi izvori su obimni, zatiim izuzetno teški za obradu i, što je najgore, skupi za publiciranje.

Kako je rečeno, ovo je prvi i najstariji popis Hercegovine, kao zasebne administrativne oblasti, pod osmanskome vlasti, zbog čega je njegov značaj naročito velik. Kad je ovaj popis nastajao još cijelo područje Hercegovine nije bilo u vlasti Osmanlija, što se vidi i iz samoga deftera. Iz deftera se, također, vidi kakve su planove svojih daljih osvajanja u Hercegovini Osmanlije bili postavili. Međutim, mi smo prikraćeni za popis nekih dijelova koji će kasnije pasti pod osmansku vlast. Osim toga, neki pogranični dijelovi nisu ni potpuni.

U svakom slučaju, ovaj defter će pružiti obilje podataka za izučavanje raznih segmenata društveno-ekonomskih i političkih odno-

sa. U dobroj mjeri poslužiće i za izučavanje istorije ove oblasti iz predosmanskog perioda. Ovo se posebno odnosi na popis naselja i stanovništva i njegovog privrednog statusa i konfesionalne pripadnosti.

Original ovoga deftera čuva se u Arhivu Predsjedništva Vlade Republike Turske, pod osnovnim brojem 05. Fotokopije se čuvaju u Orijentalnom institutu u Sarajevu pod oznakom: defteri broj 94. Mikrofilm je bio u vlasništvu pokojnog Nedima Filipovića, koji je i mikrofilmovao i donio ovaj defter. Defter ima, prema fotokopijama, 273 lista, odnosno 546 stranica. Ali, među fotokopijama su dva duplikata koja, posve sigurno, ne postoje u originalu. Dimenzije originala deftera, koji mi, nažalost nismo imali prilike vidjeti, vjerovatno su 30 x 12 cm, kao i većina deftera iz tog perioda. Zapravo, to je bio šablon za ovu vrstu popisnih knjiga. Pismo je pretežno *tevki*, kojim su u to vrijeme uglavnom pisani defteri ove vrste. Neznatno ima *sijakata* i *neshi* pisma. Defter je kaligrafski vješto pisan ali — s obzirom na arapsku ortografiju osmanskog jezika — težak je za dešifriranje. O tome su pisali svi oni koji su ranije obrađivali ovakve izvore. Ipak, ukazaćemo na neke karakteristike ortografije ovoga deftera.

Kako je rečeno, defteri su pisani arapskim pismom. U slučaju da u arapskom alfabetu nije postojao odgovarajući znak za neki turski glas, Turci su pravili kombinaciju ili preuzimali odgovarajuće slovo iz perzijskog jezika.

U turskom alfabetu ima osam vokala. Za nas je relevantno njih pet koji dolaze u našim riječima. Iako su Turci preuzeli arapski alfabet, označavanje vokala se razlikuje u turskom alfabetu. U arapskom alfabetu se vokali označavaju odgovarajućim ortografskim znacima iznad ili ispod slova. U turskom jeziku to se čini veoma rijetko. Otuda teškoća prilikom odlučivanja kako razriješiti neki vokal. Turci su za svoje vokale upotrebljavali uglavnom tri slova arapskog alfabeta i to: *elif* (a, e), *vav* (v) i *je* (j). Nekada se upotrijebi i *he* (h) za vokale *a* i *e* na kraju riječi. Ova slova se upotrebljavaju i za kratke i za duge vokale. Međutim, to ne čine uvijek, kao što veoma rijetko stavljaju arapske ortografske znake za vokale, pa to dovodi do čestih nedoumica u čitanju pojedinih riječi, prvenstveno toponima i homonima, odnosno riječi slavenskog porijekla.

Osnovna karakteristika vokala jest da se oni čitaju zavisno od sklopa slova u riječi. Tako npr. vokal *a* se obično čita na onim mjestima gdje su konsonanti jaki, vokal *e* u onim riječima gdje su konsonanti meki. Ali, ni to nije uvijek, pa u tom slučaju odlučuje logika izgovora u našem jeziku. Vokali *i* se pišu jednako, a izgovaraju se zavisno o karakteru konsonanata, mada se u dešifriranju teksta, odnosno riječi našeg porijekla nikada ne izgovara muklo *i*. Isti je slučaj i sa vokalima *u* koji se jednako pišu, ali se u našim riječima nikada ne čita, odnosno ne dešifrira preglašeno *ü*. U slučaju da pisari nisu stavljali navedena slova za oznaku vokala, onda je moguće dešifrirati jednu riječ sa svih pet naših

vokala, što zavisi od logike izgovora riječi u našem jeziku. Tada najčešće odlučuje domišljanje.

Što se tiče konsonanata tu je stvar nešto lakša, jer većina konsonanata u turskom jeziku odgovara našim konsonantima. Međutim, i tu se pojavljuju teškoće naročito kod naših dvoglasa ili onda kada dolazi do zamjene slova u našim riječima.

Tako npr. česta je zamjena slova *b* i slova *p*, slova *d* i slova *t*, slova *dž* i slova *č*, odnosno slova *c*, slovo *ć* se piše posebnim znakom umekšano *k* (kj), slovo *đ* također se piše znakom za umekšano *k* (kj). Nekad se zamjenjuje slovo *f* i slovo *v*. Slovo *g* se piše na dva načina: jedno koje odgovara našem slovu *g* i jedno kao gutural. Ne može se tačno odrediti kada koji znak pišu u našim riječima. Slovo *h* se i u našim riječima piše sa sva tri znaka za to slovo u arapskom jeziku. *K* se piše u dvije varijante, kao umekšano *k* i kao gutural *k*. Slovo *l* nekada zamjenjuje naše slovo *lj*. Slovo *lj* piše se ili kao slovo *l* ili kao *l* i *j*. Slovo *n* se nekada piše umjesto slova *nj*. Slovo *nj* se piše na tri načina i to kao slovo *n* ili kao *n* i *j* ili veoma rijetko znakom umekšano *k* (kj), koje se u turskom jeziku čita kao *n*. Slovo *s* se piše u našim riječima u dvije varijante kao obično *s* i kao gutural *s*. Treći znak za slovo *s* tj. umekšano *s*, ne dolazi u našim riječima. Slovo *z* se piše u dvije varijante kao obično *z* i kao gutural *z*, dok treći znak za umekšano *z* ne dolazi u našim riječima. Nekada se slovo *z* piše umjesto slova *ž*. Slovo *ž* se nekad piše kao slovo *z*, a nekada kao *ž* sa tri tačke iznad.

Ovo što je gore navedeno vrijedi onda ako su dijakritički znaci stavljeni. Ali kako je bio običaj da se ti znaci ne stavljaju, to predstavlja veliku teškoću pri dešifriranju imena i lokaliteta pa i ostalog teksta. Veliki broj slova ima istovetne ligature i mogu se razlikovati samo po dijakritičkim znacima. Tako se dolazi u situaciju da je teško razlikovati *dž* od *č*, *ć* od *c*, *r* od *z*, *n* od *nj*, *l* od *lj*, *o* od *u*, *a* od *e* itd. Gotovo je nemoguće jedan tekst razriješiti sa potpunom sigurnosti. Prema tome, dešifriranje i čitanje teksta je urađeno na način kako je najbliže našem izgovoru, naravno naših riječi. Naročito se mnogo subjektivnog unosilo kod dešifriranja imena. Čak kad bi se tekst radio u transliteraciji i tada bi ostalo mnogo nedoumica i subjektivnog odlučivanja.

Struktura deftera izgleda ovako:

Na početku deftera se nalazi sadržaj deftera po nahijama. Ovaj sadržaj nije potpun, jer se unutar deftera nalazi više nahija nego je u sadržaju izneseno. Zatim sadržaj po tvrđavama.

Nakon sadržaja slijedi uvod u defter koji, zapravo, predstavlja zabilješku o tome za čije vladavine je defter pisan, pod čijom kontrolom, odnosno pod čijim rukovodstvom je defter završen i ko je bio pisar. U ovom slučaju defter je pisan pod kontrolom kadije Mevlana Muhjuddina, poznatijeg kao Mevlana Vildan. Na kraju zabilješke sadržan je datum završetka pisanja deftera.

Neposredno poslije zabilješke slijedi popis samog deftera. Prvo su popisani oni prihodi koji se nalaze u carskom hasu. U taj has spadali su prihodi rudnika u istočnoj Bosni, zatim prihodi derben-

džijskog sela Rabina te prihodi nahije Drežnica, koja je prema ovom defteru imala poseban status. Iz deftera se ne vidi kakav je taj status bio, ali po nekim kasnijim dokumentima dalo bi se zaključiti da su bili sokolari. Osim toga u taj has spadalo je i selo Gnojnice kod Mostara, u kojem su posadnici tvrđave Blagaj imali svoje mulk vinograde.

U carski has spadali su prihodi od poreza na sitnu stoku iz gotovo cijele Hercegovine. Upisano je da u carski has svako selo plaća porez na stoku i to na svake dvije ovce po jednu akču, što odgovara zakonskim propisima i ustaljenoj praksi.

Odmah treba naglasiti da je dio prihoda od poreza na stoku spadao u has sandžakbega ali po drugoj stopi oporezivanja, odnosno od svake ovce po jedna akča. Ovakva praksa određivanja poreza na stoku nije nam poznata prema zakonskim propisima. Zakonski propisi u vezi sa porezom na stoku su u svim našim područjima u ovo doba propisivali da se plaća na svake dvije ovce po jedna akča.

Na kraju u carski has spadali su svi vlasi u Hercegovini koji su plaćali, pored globa (nijabeta), jedinstven porez filuriju (dukat) od domaćinstva, koji se obračunavao u akčama i to 45 akči za jednu filuriju. Što se tiče globa one su upisivane za svaku nahiju ukupno, a ne prema domaćinstvu, odnosno ne uz domaćinstva. Pored filurije, vlasi su bili opterećeni još nekim dažbinama u korist sandžakbega, što će se vidjeti kasnije.

Poslije carskih hasova upisani su prihodi koji su spadali u has sandžakbega vilajeta Hercegovine. Pored desetine i ličnih poreza, ispendže kod kršćana i poreza na čift kod muslimana, ako ga je bilo, u ovaj has također je spadao dio prihoda od poreza na sitnu stoku i to od svake ovce po jedna akča. O tome smo ranije govorili. Iz deftera se ne vidi zašto je tako raspoređivan porez na sitnu stoku u korist sandžakbega. Iz jednog zapisa u defteru vidi se da je porez na sitnu stoku dat kao dodatak sandžakbegovom hasu. To nas navodi na dva zaključka i to da je na svu stoku plaćana po jedna akča u korist sandžakbega, pored redovnog poreza na sitnu stoku koji je u ovo doba pripadao carskom hasu ili drugo da je od dijela stoke naplaćivan porez po drugoj osnovi, tj. jedna akča na jednu ovcu. To bi značilo da je od dijela sela porez na stoku pripadao carskom hasu, a od drugog dijela hasu sandžakbega. Ovo nije posve sigurno, jer se u ovom defteru naiđe na podatke da je porez na sitnu stoku plaćen i u timare i zeamate, mada rijetko. Prema tome, zasada će ostati nejasno kako je raspoređivan porez na sitnu stoku u cjelini.

U rekapitulaciji prihoda nije iznesena ukupna suma koja je spadala u carski has, dok je sandžakbegov has iznosio 300.587 akči.

Ostatak prihoda iza carskog i sandžakbegovog hasa raspoređivan je u timare i zemate.

Nakon popisa sandžakbegovog hasa slijedi popis timara i zeameta, a nakon toga timari tvrđavskih posada.

Jedan dio naselja bio je pust, bez stanovništva, a jedan dio uzapćen za državnu blagajnu. Ova naselja popisana su na kraju deftera.

Primjetno je da je u defteru popisano i nešto zanatlija, zidara i tesara, koji su opsluživali tvrđave, a bili oslobođeni od svih dažbina.

Karakteristika ovog deftera jest da se ispendža kao lični porez koji se redovno dodjeljivao spahijama ne naplaćuje od onog stanovništva koje je u timarima i zeametima, a naplaćuje se od onog ratarskog stanovništva koje je bilo u hasovima cara i sandžakbega. Gotovo kod svakog timara stoji zabilježeno da je dat bez ispendže. Zašto je to tako nije nam poznato, a to se pojavljuje samo u ovom defteru i na ovom području. Ne postoji zakonski propis ili naredba cara kojim je to pitanje regulirano. Po svoj prilici, stanovnici Hercegovine bili su oslobođeni ovog ličnog poreza, jer se ne vidi da je nekom drugom upisan. Možda je u pitanju olakšica za ovo stanovništvo koje je živjelo na vrlo oskudnoj zemlji ili je vlast htjela tom olakšicom da zadrži stanovništvo od bježanja i da privuče ono koje je bilo već odbjeglo. Pa ipak ostaje pitanje ispendže nerazjašnjeno do kraja, jer teško je objasniti zašto je stanovništvo na hasovima plaćalo ispendžu, a na timarima nije. O svemu tome nema nikakvih zabilješki u samom defteru ili na drugom mjestu.

Druga karakteristika ovog deftera jest to što se jasno vidi da Hercegovina nije bila još u potpunosti osvojena, pa su neka područja popisana samo djelomično, kao što je slučaj sa nahijom Imotski, nahijom Primorje, odnosno Makarskom čije je područje u najvećem dijelu bilo osvojeno, ali sama Makarska nije bila u vlasti Osmanlija. Defter je na jednom mjestu manjkav. Ne znamo iz kojih razloga. To je na onom mjestu gdje su trebali biti popisani Donji vlasi. Oni nisu popisani iako je globa od ovih vlaha upisana u defteru zajedno sa ostalim prihodima od globe vlaha. Možda je defter na tom mjestu oštećen. Isto tako područje Novog (Herceg Novog) nije popisano jer nije bilo ni palo u ruke Osmanlija.

Konačno treba još istaknuti da je dosta velik broj naselja bio pust, bez stanovništva i da je primjetno nastojanje da se ta naselja nasele. Čak su zato davane privilegije starješinama vlaha i drugim.

Uz ovaj popis treba posebno istaknuti popis vlaha hercegovačkog sandžaka. Vlasi su popisivani u okviru nahija po džematima. Džemat se obično poistovjećuje sa katunom, a prema ovom defteru svaki džemat je bio zasebna knežina. Prema tome, najveća skupina vlaha u Hercegovini je džemat, tj. katun. U nekim drugim oblastima postoje veće vlaške zajednice (skupine) koje se označavaju kao knežine i u okviru njih džemati sa primićurima na čelu. Ovdje na čelu džemata redovno stoji knez. Ustanova primićura rijetko se spominje. Od ostalih vlaških ustanova nailazi se na ponekog katunara. Da li je on bio u ulozi primićura teško je zaključiti. Veoma rijetko se spomene teklić. Na osnovu toga može se reći da je organizacija vlaha imala posebne karakteristike u odnosu na ne-

ka druga područja, a to je da je organizacija vlaha u Hercegovini bila usitnjena na džemate koji su predstavljali knežine.

Što se tiče vlaških staništa, zimskih i ljetnih ispaša, vidi se da su ona postojala na raznim stranama ondašnje Hercegovine. Moglo bi se reći za većinu hercegovačkih vlaha da su imali stalna zimska staništa i da su na određeni način već bili stalno nastanjeni. Znači da su oni obrađivali i zemlju u tim naseljima. Drugo što je uočljivo a to je da više džemata živi na istom mjestu, odnosno da su im i zimska staništa i ljetne ispaše zajedničke. Da li je tu postojala rodbinska povezanost, teško je utvrditi.

Konačno valja naglasiti da je u samom defteru donesen izvod iz zakona vlaha Hercegovine i da se vidi kakve su bile njihove obaveze. Naime, osim filurije oni su davali još neke dažbine kojé su se sastojale iz davanja u naturi, kao i obavezu da od određenog broja vlaških domaćinstava šalju po jednog vojnika sa konjem u rat.

Naprijed smo rekli da je upisan iznos nijabeta od skupine vlaha koji se označavaju kao Donji Vlasi, a da oni nisu bili popisani, osim djelomično. Zašto je na tom mjestu defter manjkav ne zna se. To nije vidljivo iz deftera. Mislimo da su oni bili u vlasti Osmanlija, jer u suprotnom ne bi bila upisana globa koju plaćaju Donji vlasi.

Defter pruža podatke o tome da je u okviru timara na području Hercegovine vršena velika izmjena, odnosno da su timarnici u to doba vrlo često mijenjali timare i područja. Najvjerovatnije je to zbog toga što su još uvijek bila osvajanja Osmanlija u velikom zamahu pa su premješteni tamo gdje je bilo potrebno. Zbog toga gotovo kod svakog timara stoji da je prenesen sa nekog drugog timarnika. Timarnici koji su popisani u defteru jednim dijelom su iz naših krajeva. Jedan broj ih je iz Rumelije, a vrlo malo izvan ovih područja. Defter pruža podatke i o utvrdama i o gradovima na području Hercegovine, koji su služili u odbrambene svrhe.

Uočljivo je da u ovo vrijeme na području Hercegovine nema nijednog gradskog naselja organiziranog prema uobičajenim principima nastanka i organizacije orijentalnih gradova pod Osmanlijama. Jedino što bi se moglo reći da su svi gradovi (utvrde) već bili predodređeni da se tu razvija gradsko naselje. Naime, naselja koja su popisana neposredno uz tvrđave su neka vrsta podgrađa i tu će se kasnije razviti gradska naselja. Samo su Foča i Goražde u nešto drukčijem položaju, jer je uočljivo da su oni popisani kao gradska naselja a ne selo, mada se još tu ne navode ustanove kao što su sakralni objekti muslimana i privredni objekti. Ova naselja bila su podijeljena na mahale, a navedena su sa oznakom *sama*, *samo* i nije bilo u njima utvrđenja. Inače, ona mjesta ispred kojih stoji izraz »sami-a-o« su se gotovo redovno razvila u gradska naselja, odnosno izraz »nefs« (samo mjesto), znači najčešće isto što i *kasaba*. Možda samo nekoliko takva mjesta nisu postala gradovi

nego stalno ostala mjesta gdje se održavao pijačni dan ili panađur (vašar).

Na nekoliko mjesta u defteru se vidi da su vlasti nastojale da nasele opustjela mjesta u ovom sandžaku. Ona su opustjela najvjerojatnije zbog posljedica osvajanja pa se stanovništvo povlačilo pred Osmanlijama izvan Hercegovine ili se povlačilo na sigurnija mjesta. Neki vlaški funkcioneri, kao što su vojvode, dobivali su cijela područja na uživanje ali pod uslovom da sva nenaseljena mjesta nasele i to sa stanovništvom koje je tu bilo ranije ili nije. Mogao je doći svak i naseliti se na napuštenom zemljištu. Zbog toga sva napuštena naselja relativno brzo su ponovo naseljena.

Iz deftera se jasno vidi da je širenje islama u ovo doba među seoskim i vlaškim stanovništvom bilo neznatno, ali se osjeća da je taj proces već bio počeo. Što se tiče ostalih konfesija ne može se ni sa približnom sigurnosti reći koja je konfesija preovladala. Očito je da je bilo i krstjana i pravoslavni i katolika. Ali u svakom slučaju njihova konfesionalna organizacija je bila na dosta niskom nivou. Mi ne bismo željeli prejudicirati zaključke ove ili one vrste, ali s obzirom na to da je kasnije prelaženje na islam zahvatilo najveći dio stanovništva Hercegovine moglo bi se zaključiti da je pripadnost bosanskoj crkvi, odnosno krstjanima bila velika. Očito je da druge dvije konfesije još nisu bile potpuno ovladale pa bi vjerovatno najbliže istini bilo da je većina toga stanovništva bilo kripto-kršćani. Izuzetak čine jugoistočna Hercegovina, u današnjem smislu te riječi, i krajnji dijelovi ondašnje Hercegovine, odnosno područja nahija Mileševa, G. i D. Morača. To potvrđuje veoma mali broj svećenih lica ili sakralnih kršćanskih objekata koji se u defteru navode, a praksa je bila da ako su postojala da se i navedu, posebno manastiri.

Što se tiče oporezivanja stanovništva već je nešto rečeno do sada. Ali mi ćemo ovdje izložiti sistem oporezivanja nešto opširnije. Prema ovom defteru se stanovništvo dijelilo na pripadnike vojničkog sloja i ratarsko i vlaško stanovništvo. Pripadnici vojničkog sloja bili su oslobođeni svih vrsta poreza, ukoliko nisu obrađivali rajinsku zemlju ili imali drugu vrstu posjeda. Tako je npr. navedeno da u selu Gnojnice kod Mostara posada tvrđave Blagaj ima svoje mule vinograde. Oni su od tih vinograda plaćali porez po dunumu. Ovdje se površinska mjera za dunum pojavljuje u posebnim razmjerama, sasvim različito od kasnijih mjera za dunum. Porez na vinograd po dunumu iznosio je pet akči po dunumu.

Ratarsko stanovništvo plaćalo je u pravilu lične i naturalne poreze kao i vanredne poreze. Vanredne poreze plaćalo je povremeno i ovdje se ne vidi kako je izgledao taj vanredni porez. Od ličnih poreza plaćali su djelomično ispendžu. Plaćali su i džizju što je bio isključivo državni porez. Džizja u našem defteru koji sadrži samo spahijske poreze, nije upisivana. Za nju su postojali posebni popisi. Muslimani, ukoliko ih je bilo, plaćali su porez na čift, koji je iznosio 22 akče, za razliku od ispendže koju su plaćali kršćani u iznosu od 25 akči. Muslimani su plaćali i porez na be-

nak, a to je u slučaju da musliman nije raspolagao cijelim čiftom nego polovinom čifta ili manje. Benak je inače oženjeni musliman sa posjedom manjim od čifta. Neoženjeni muslimani plaćali su tzv. resm-i mudžered (porez na neoženjene muslimane). Iznos toga poreza bio je 6 akči. Ovdje se pojavljuje i porez tzv. »džaba«. Pravnici to obično nazivaju džaba-benak. To je siromašni musliman oženjen bezemljaš. I porez za »džaba« je iznosio 6 akči. Kod nekih benaka porez je iznosio 9 akči.

Ratarsko stanovništvo plaćalo je naturalne daće na sve vrste poljoprivrednih proizvoda, kao i neke dodatne poreze, te globe za razne prekršaje. Od poljoprivrednih proizvoda davali su desetinu na sve zrnaste usjeve: pšenicu, ječam, raž, zob, proso, zatim na bob (leću), grah (grahoricu), desetinu od košnica, konoplje, lana, luka bijelog i crvenog. U novcu su plaćali za sijeno, slamu, porez na sitnu stoku, porez na svinje, svadbarinu, poljačinu, i globe. Svih ovih poreza bili su oslobođeni bolesni, iznemogli i starci. Začudo, *ne navodi se tapijska pristojba.*

Vlasi su plaćali jedinstven porez u novcu tzv. filuriju (dukat) od svakog domaćinstva. Vrijednost dukata u ovo vrijeme obračunavana je na 45 akči. Vlasi su plaćali još kao dodatak jednu ovcu s janjetom, ili njenu vrijednost, jednog ovna ili njegovu vrijednost i na svakih deset domaćinstava bili su dužni da šalju po jednog ratnika, konjanika u carsku vojnu.

Ovcu i ovna davali su od svakih deset domaćinstava i to kao feudalni porez. Bili su oslobođeni svih vanrednih poreza. Vlasi su plaćali i naturalne daće ukoliko su obrađivali rajinsku zemlju, ali u tom slučaju ostale lične poreze ratara nisu plaćali.

Kod vlaha treba još naglasiti da su plaćali nijabet, globe za razne prekršaje. Ovaj porez je upisan na jednom mjestu za sve skupine vlaha.

Ranije je spomenuto da raja koja je bila u timarima i zeametima, prema ovom popisu nije plaćala ličnog poreza ispendže. Zašto, iz popisa se ne vidi, a nema drugih dokumenata niti zakonskih propisa kojima je to regulirano. To je inače jedinstven slučaj koji se susreće u defterima bilo koje naše oblasti.

Treba još napomenuti da je kod raje (ratara) bio iskazan porez na globe, pod nazivom nijabet. Badu-hava porezi se ne iskazuju. To znači da su nijabet i baduhava, vjerovatno, istovetni. U ovom defteru nedostaje još nekih poreza koji će se kasnije plaćati ili koji su plaćani na drugim mjestima. Vjerovatno je to posljedica strukture poljoprivredne proizvodnje.

Ubikacija toponima vršena je na osnovu svih publiciranih popisa i specijal karata. Ali, s obzirom na velik broj lokaliteta kojih danas nema ili se kriju iza neke površinske toponomastike ili drugih ostataka, dosta velik broj naselja nije ubiciran. Površinsku toponomastiku kao što su njive, livade, vinogradi i zemini, pa i neka selišta (mezre) nije bilo moguće ubicirati. Istina, mi smo obišli i

najveći dio terena koji pokriva ovaj defter, što je bilo korisno, ali nije pomoglo da se razriješe svi toponimi. Neke lokalitete sam ubicirao na osnovu predanja koje se čuva, a posebno zahvaljujući drugu Aliji Pašaliću iz Sarajeva, na čemu mu se i ovom prilikom zahvaljujem.

Napomene:

Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye' de İmparatorluk devirlerinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus İstatistik defterleri*. İktisat Fakültesi Mecmuası, II İstanbul, 1940 — 41.

Halil İnalcık, *Hicri 835 tarihli Suret-i defter-i sancak-i Arvand*. Ankara, 1954.

Hazim Šabanović, *Turski izvori za istoriju Beograda*. Beograd, 1964.

— *Krajište Isa-bega Ishakovića*. Orijentalni institut, Monumenta Turcica, II, Sarajevo, 1964. god.

INTRODUCTION

THE DETAILED REGISTER OF THE SANDJAK OF HERZEGOVINA
VILAYA FROM 1477.

The detailed register of the *Sanjak* of Herzegovina, published here, is the first and the oldest register of the region, ever since it was organised as a separate *Sanjak*. Herzegovina, or rather, its parts, was a subject to registering before (cumulatively, and also in detail), which can be seen from the cumulative register of the Bosnian *Sanjak* from 1468/9, which also contains parts of Herzegovina that had already been under the Turkish rule. The detailed register, on the basis of which the above mentioned cumulative register of the Bosnian *Sanjak* was made, has not been found so far. The present detailed register of Herzegovina originated in the period between 1475 and 1477, at the time when other regions of what is now Yugoslavia were registered under the Turkish rule. It is certain that it was completed in 1477, which can be seen from the dated introduction. The register was done under the guidance of Mewlana Muhjuddin, better known as Wildan, who was known as a register maker in various lands, and who had a reputation of a connoisseur of the Ottoman legal system. The scribe was Pir Muhammed, the son of Ali.

Several lengthy studies have been written on the Turkish land registers (*defters*), among which the works of the famous Turkish historians: Omer Lutfi Barkana¹ and Khalil Inalcik as an introductory study for the Register of Albania,² should get special attention. Then, it was Hazim Šabanović who wrote about *defters* as introductions to his two books of Turkish sources.³ Šabanović presented all the knowledge about the *defters* compiled till his time, and supplied a great deal of new data characteristic for the sources from these parts. It is not possible even nowadays to say anything more in connection with the problems the above mentioned scholars had already said. The only thing to do is to give characteristics of each individual *defter*. Therefore, the present author thinks that it is not necessary to talk in detail about *defters* as historical sources in general.

To put it briefly, the practice of making the individual countries' registers by the Ottoman Turks, leads origin from the pre-

Ottoman states. The purpose of registers is manifold, and one might offer the following reasons:

- to assess the amount of property of the Ottoman state;
- to assess feudal income;
- to assess distribution of the feudal income to the feudal class;
- to assess the status of the population and their tax-obligations;
- to make record of the military class and their obligations towards the state.

Therefore, it is obvious that the registers were made each time, when kind of change took place in the above mentioned situations. It is also known that the registers were being compiled when there was change on the Ottoman throne, or if there were some social or political upheavals in some regions.

The registers included several elements:

- administrative and territorial division of a region;
- settlements subject to taxes;
- abandoned settlements from which income was realised by renting them, cultivating them coming daily from other settlement, or some other way;
- other kinds of property that brought income, but were outside the area of individual villages, or were within that area, but with the status of special property;
- population by households, and that only grown male population within the said households. Along with the population, their obligations towards the feudal lord, or the person who had the state income, from the Sultan down to the small *spahis* were also registered. At the same time, the registers included distribution of income to the feudal class, so most often the feudal class was also registered in them.

Thus, the *defters* are the remarkable source for the study of social, economic and political relations within the Ottoman system, as well as the status of the population, toponymastics, onomastics, geography, economic structure of the population, confessional affiliation and production. In other words, on the basis of the *defters*, almost all the aspects of life, interesting for historical and other research, can be followed. In a way the *defters* are also exceptional statistics relevant for the above studies. Without the *defters* any study of the history of these regions and peoples would be unthinkable. Therefore, the importance of publishing of these materials is one of the most important tasks of historiography. Unfortunately, a very limited number of sources of this kind has been published so far. There are several reasons for this. First of all, these sources are extensive, they are extremely difficult to work on, and what is worse still, it is very expensive to publish them.

As it has already been said, this is the first and the oldest register of Herzegovina, as a separate administrative region under the

Ottoman rule, and that is why its importance is so great. When this register was being compiled, the entire region of Herzegovina had not been under the Ottoman rule, which can be seen from the *defter* itself. The plans for the further Ottoman conquests in Herzegovina can also be seen from the *defter*. However, there are no registers for the parts that were to come under the Ottoman rule later on. Besides, certain border areas are not completely given in the *defter*.

In any case, the present *defter* will offer a wealth of information for the study of various segments of social, economic and political relations. It will also serve as a basis for the study of history of the region in pre-Ottoman period. This is especially true of the register of settlements, population and their economic position and confession.

The original of the *defter* is kept at the Archives of the Presidents of the Republic of Turkey, under the basic number 05. Photostats are kept at the Institute of Oriental Studies in Sarajevo under: *Defters* No. 94. The Microfilm used to belong to late Nedim Filipović, who, both had made the film and brought the *defter* to Sarajevo. The *defter* according to the photostats, has 273 leaves, i. e. 546 pages. But, there are two duplicates among the photostats, which most certainly do not exist in the original. The size of the original *defter*, which we unfortunately, did not have the opportunity to see, probably is 30 by 12 cm, like most *defters* from that period. In fact, it was stereotype for this kind of registers. The script is mostly *tevki'*, in which most of the *defters* of this kind were written at that time. Very few *defters* contained some *siyakat od neshi* script. The *defter* was written in a very skilful calligraphy, but considering the Arabic orthography of the Ottoman language, it is very difficult to decode. Those who had dealt earlier with such sources, have written about it. Still, some characteristics of the orthography of this *defter* will be pointed out.

As it was said, the *defters* were written in Arabic alphabet. In cases when in the Arabic alphabet the equivalent letter for certain Turkish sounds did not exist, the Turks made combinations, or took a suitable letter from Persian.

There are eight vowels in the Turkish alphabet. Five of them, those that appear in Serbocroat words, are relevant for us. Although the Turks have adopted Arabic alphabet, marking of vowels differs in the Turkish alphabet. In the Arabic alphabet the vowels are marked with certain orthographic signs above or under the letter. In Turkish it is done very rarely. Hence the difficulties in deciding how to decipher some vowels. For their vowels the Turks mostly used three letters of the Arabic alphabet: *alif* (a, e), *vav* (v) and *ye* (y). Sometimes *he* (h) is used for vowels *a* and *e* at the end of the word. These letters are used both for short and long vowels. However, they do not always act that way, just as they very rarely put Arabic orthographic marks for vowels, which often leads to

were burdened by some other taxes as well, for the benefit of the *Sandjakbey*, which will be dealt with later in the text.

Following the imperial *hases*, the income of the Herzegovina *vilaya Sandjakbey's has* was registered. Beside the tithe and personal taxes, *ispenje* for Christians and cift-tax for Moslems, if they were obliged to pay them, a part of the livestock-tax, an *akcha* per sheep, also went into this *has*. This was mentioned above. It is not clear from the *defter* why the livestock-tax was allotted for the *Sandjakbey*. From one item in the register it can be seen that the livestock-tax was an addition to the *Sandjakbey's has*. From that fact two conclusions can be drawn: first, an *akcha* was paid on all livestock for the *Sanjakbey*, besides the regular tax on sheep and goats that at the time went into the imperial *has*, or second, that on one part of the livestock a different tax had to be paid, i. e. an *akcha* per each sheep. This would mean that the livestock-tax from one part of the village went into the imperial *has*, and from the other part of the vilage to the *sanjakbey's has*. This is not definite, since in the present *defter* one can find the data about the livestock-tax being paid both into *timars* and *zeamet*, although very rarely. Thus, for the time being the way of distribution of livestock-tax will remain vague.

In the final recapitulation of income, the sum total belonging to the Imperial *Has* is not given, while the *has* of the *Sanjakbey* amounted to 300.587 *akchas*.

The rest of the income after the Imperial and the *Sandjakbey's hases* got their shares, was distributed to *timars* and *zeamets*.

The register of *timars* and *zeamets* follows the *Sandjakbey's has* register, and then come the *timars* of fortress garrisons.

A number of villages was deserted, and still another was confiscated for the state treasury. These places were registered at the end of the *defter*.

It is noticable that a number of tradesmen, masons and cutters, who worked for the fortress garrisons, and had been exempted from all taxes, was registered.

It is characteristic for the present *defter* that *ispenja*, a personal tax regularly granted to *spahis*, not be taken from the segment of the population in timar and *zeamet*, but was taken from the land-tiling population in the Imperial and *Sanjakbey's hases*. There is a note by each *timar* that it was granted without *ispenja*. Why that was so, the present author cannot tell, since this appears only in the present *defter*, and in this area only. There is no law or the Imperial Decree which regulates this issue. Most probably, the population of Herzegovina was exempt from these personal taxes,

Perhaps the reason was the aleriation of the load for the population who lived on meagre land, or that the authorities wanted to prevent the population from deserting their land, and encou-

ks, and can be distinguished by diacritical signs only. Thus one finds himself in a situation where it is very difficult to distinguish a *dž* from a *č*, or a *č* from a *c*, *r* from *z*, *n* from *nj*, *l* from *lj*, *o* from *u* or *a* from *e*, etc. It is almost impossible to decode a text with full certainty. Therefore, decoding and reading of a text is done in a way closest to Serbocroat pronunciation of Serbocroat words. There has been a lot of subjectivity in decoding of personal names. Even if a text were done in transliteration, even then, there would be a lot of uncertainty and subjective decisions.

The structure of the *defter* is as follows: At the beginning of the *defter* contents are found, according to the *nahis*. The contents is not complete, for within a *defter* more *nahis* are found, than given in the contents. Then comes the contents according to the fortresses.

An introduction to the *defter* follows the contents. Actually the introduction is a record about the time and reign during which the *defter* was written, under whose supervision it was written, and who the scribe was. In the present case, the *defter* was written under the control of *kadi* Mawlana Muhyuddin, better known as Mawlana Wildan. At the end of the record, there is the date on which the *defter* was completed.

Immediately after the record, the register itself follows. First, the income of the imperial *has* were registered. Within the *has*, the income of the mines of Eastern Bosnia was included, then the income of *derbenji* village of Rabine, as well as the income of Drežnica nahi, which according to this *defter* had a special status. It cannot be seen from this *defter* what the status of the people was, but judging by some later documents, one might conclude that they were falconers. Besides, the village of Gnojnice near Mostar, also belonged to that *has*, and the garrison of Blagaj fortress had their *mulk* vineyards there.

All the income from the taxes on sheep and goats from almost all of Herzegovina belonged to the imperial *has*. It was registered that each village paid taxes sheep to the imperial *has*, an *aksha* for each two sheep, which was in agreement with legal regulations and the established practice.

It should be immediately emphasized that the part of the income from the livestock-tax went into the *Sanjakbey's has*, but by a different tax rate, i. e. an *akcha* per two sheep. Such practice of determining the livestock-tax cannot be found in the legal regulations. The regulations in connection with livestock-tax in all these parts at that time demanded that two *akchas* be paid for each two sheep.

Finally, all the Vlaks in Herzegovina, who paid, beside *niyabet* (fines) a *filuriya* (a ducat) per household, converted into *akchas* — 45 *akchas* for one *filuriya* — belonged to the imperial *has*.

As for the fines, they were allotted for each *nahi* cumulatively and not per household. Besides the *filuriya* tax, the Vlaks

confusion in reading of some words, primarily toponyms and homonyms, i. e. the words of Slavonic origin.

The basic characteristic of the vowels is that they are read in dependence of the letter combination in a word. Thus, for example, vowel, *a* is usually read in those places where the consonants are strong, the vowel *e* in the words in which the consonants are soft. But it is not always true, and in such cases the logic of Serbocroat pronunciation is decisive. The *i* vowels are written in the same way, and are pronounced in dependence on the character of the consonants, although in decoding of a text, or the words of Serbocroat origin, the back *i* is never pronounced. It is the same with the vowels *u* which are all written in the same manner, but are never pronounced in Serbocroat words, or rather, *u* umlaut is never decoded. In cases where the scribes did not use the above mentioned letters to mark vowels with them, then it is possible to decode one single word with all five Serbocroat vowels, which depends on the pronunciation logic in Serbocroat. In such cases, one has to rely on his own ingenuity.

As for the consonants, the situation there is somewhat better, for most consonants in Turkish have their counterparts in Serbocroatian. However, there too one encounters difficulties especially where diphthongs in Serbocroatian are in question, or where substitution of letters occurs in Serbocroat words.

Thus, for example, the substitution of letter *b*, and a letter *p* is frequent, as well as *d* and *t*, *dž* and *č*, or *c*; *ć* is written with a special letter for the soft *k* (*kj*), and *dj* is also written with a letter for softened *k* (*kj*). Sometimes, *f* and *v* are substituted. The letter *g* is written in two ways: one, which is a counterpart to the Serbocroat *g*, and the other as a guttural. It cannot be clearly defined when each of these letters is written in Serbocroat words. The letter *h* stands in Serbocroat words for all three *h* sounds in Arabic. The letter *k* is written in two ways: as a softened *k*, and a guttural *k*. The letter *l* sometimes stands for the Serbocroat *lj*. The letter *lj* is written either as a *l*, or as a combination of *l* and *J*. The letter *n* is sometimes written instead of a *nj*. The letter *nj* is written in three ways: as a *n*, or as *n* and *j*, or very seldom as a softened *k* (*kj*) which is pronounced as a *n* in Turkish. The letter *s* is written in two varieties in Serbocroat words: as an ordinary *s*, and a guttural *s*. The third letter for a *s*, i. e. a softened *s*, does not appear in the Serbocroat words. The letter *z* is written in two varieties: as an ordinary *z*, and as a guttural *z*, while the third letter for the softened *z* does not appear in Serbocroat words. Sometime a *z* is written instead of a letter *ž*. The letter *ž* is sometimes written as a letter *z*, and at other times as a *ž* with three dots above.

All the above holds good, provided the diacritical signs are present. But, since it is habitual that those signs are not written, it poses a great problem in decoding of names and localities, as well as the rest of the text. A large number of letters have identical lin-

rage those who had fled, to return to their land. Nevertheless, the issue of *ispenja* remains unexplained fully, for it is difficult to tell why the population included into *hasses* had to pay *ispenja*, and those in *timar* did not have to pay. There are no records on any of these issues in the *Defter* itself, or elsewhere.

The second characteristic of the present *defter* is that it can be clearly seen that Herzegovina was not completely conquered at that time, so that some regions were registered only partially, as was the case with the *nahi* of Imotski, Primorje *nahi*, or rather Makarska, the region of which was conquered by the Ottomans, except for the town itself. The *defter* is deficient in one spot.

We do not know why. It happened in the place where Donji Vlakhs should have been registered. They are not mentioned, although the fine of these *Vlakhs* is registered in the *defter* along with the income from fines of the *Vlakhs*. Perhaps the *defter* was damaged in that part. There is no mention in the *defter* of the region of Novi (Herceg Novi), since it was not yet conquered by the Ottomans.

Finally it should be pointed out that quite a large number of villages was deserted, and that the efforts to populate them was noticeable. Even the privileges to the Vlach elders and others were given.

When dealing with the present register, the registering of the Vlakhs of the Herzegovinian *sanjak* should be emphasized. The Vlakhs were registered within the *nahis* as *djemats*. A *djemat* is usually identified with *katun*, and according to the present *defter*, each *djemat* was a separate *knežina* (district). Therefore, the largest group of the *Vlakhs* in Herzegovina was a *djemat*, i.e. *katun*. In some other regions larger *Vlach* communities existed, they were called *Knežina*, and the *djemats* with leaders (*primićur*) at their head. Here a *knez* (village or community elder) was at the head of a *djemat*. The title of *primićur* was rarely mentioned. Among other *Vlach* titles, the title of *katunar* (a person in charge of a *katun*) can be found here and there. Whether he also acted as a *primićur* it is hard to say. A *messenger* is only rarely mentioned. On the basis of all this it can be said that the organization of the *Vlakhs* had special characteristics in comparison with other regions, and that it was fragmented and divided into *djemats*, which made up the *knežinas*.

As for their domicile, winter and summer pasture localities, it can be seen that they existed in various parts of the then Herzegovina. It could be said that most of the Herzegovinian *Vlakhs* had permanent winter domiciles, and that in a way they were permanently settled. It means they tilled the land in those settlements. Another thing to be noted is that several *djemats* lived in the same place, i. e. their winter domiciles and their summer pastures were common. It is difficult to establish whether there were blood ties among them.

Finally it should be emphasized that in the *defter* itself, an excerpt from the law of the Herzegovinian *Vlakhs* is included, from which it can be seen what the obligations of the *Vlakhs* were. Namely, except for the *filuriya*, they paid some other taxes in kind, and they had the obligation to send to the wars a soldier and a horse from a certain number of the *Vlakh* households.

It has already been said that the amount of *niyabet* paid by the group of the *Vlaks* known as Donji *Vlakhs*, was registered, without them themselves being registered, except only partially. Why the *defter* is deficient there, we do not know. It cannot be seen from the *defter*. It is believed that they were under the Ottoman rule, for otherwise, the fine the Donji *Vlakhs* paid would not have been registered.

The *Defter* offers information about the great changes within the *timars* in the region of Herzegovina, indicating the fact that the *timar*-holders very often changed the *timars* and the regions at that time.

The reason for this, most probably, was that the Ottoman conquests were still in full swing, so the *timar*-holders were transferred to where they were most needed. Because of that, it was noted next to each *timar* registered, that it was transferred on to some other *timar*-holder. The *timar*-holders registered in the *defter*, from these parts. Some of them came from Rumelia, and very few of them from other parts of the Empire. The *defter* supplies the information of fortifications and towns in Herzegovina, that served for defence purposes.

It is obvious that at that period there was not a single town in the Herzegovinian region organized according to the principles of founding and organizing of oriental towns under the Ottomans. It could be said that all the fortresses were predestined to become towns. Namely, the settlements registered together with the fortresses, were some kind of suburbs and the towns were to develop from them later on. Only Foča and Goražde were in a somewhat different position, because they were registered as townships, and not as villages, although there still is no mention there of sacral Moslem structures, or other buildings important for the economy. These townships were divided into neighbourhoods, and are mentioned as *sama*, *samo*, and there were no fortifications in them. Otherwise, the settlements with the word »sami-a-o« almost regularly developed into towns, and the word »nefs« most often has the same meaning as *kasaba*. Perhaps only a few of such settlements did not become towns, but remained just market places where people gathered on market-days, or for fairs.

At several places in the *defter* it can be seen that the authorities made efforts to populate the deserted settlements in this *sanjak*. They were most probably deserted because of the consequences of the conquest, and the population retreated before the Otto-

mans out of Herzegovina, or to some other safer places. Some *Vlakh* dignitaries, such as dukes, were given the entire regions to enjoy, but under one condition — to have all the deserted places populated, and that with the population which had been there before, or with newcomers. Anyone could come and settle down on the deserted land. That was the reason why all the deserted places soon were populated again.

It is obvious from the *defter* that spreading of Islam at the time, among the village and *Vlakh* population was negligible, but it is felt the process had already started. As for the other confessions it cannot be said with any approximate certainty which confession prevailed. It is obvious that there were both Crypto-Christians, Serbian orthodox and Catholics. But in any case, their religious organization was on a relatively low level. The present author would not want to offer any conclusions concerning this, but considering the fact that the largest part of the population of Herzegovina was being converted into Islam, it might be concluded that most of the population belonged to the Bosnian church, Crypto-Christians. It is clear that the other two religions had not completely prevailed, so it would be closest to truth the majority of the population were Crypto-Christians. South-eastern Herzegovina is an exception, in the modern sense of the word, and the borderline parts of the then Herzegovina, the regions of Mileševa, Gornja and Donja Morača nahis. A very small number of clergy, or sacral Christian structures mentioned in the *defter*, since the practice was to mention them where they existed, especially the monasteries, if there were any.

As for the taxation of the population, it has been discussed so far. But the system of taxation will be described here in more detail. According to the present *defter*, the population was divided into the members of the military class, land-tilling population, and the *Vlakh* population. Members of the military class were exempt from all kinds of taxes, unless they tilled the land that *raya* had the right to, or had some other kind of property. Thus, for example, it has already been said that the Blagaj Fortress garrison had their *mulk* vineyards at the village of Gnojnice near Mostar. They paid taxes by the acre of the vineyard. Here the acre is of a different size, from the acre of later day. The tax paid for a vineyard amounted to five *akchas* per acre.

The farming population as a rule paid personal and taxes in kind. They paid some extra taxes occasionally, and it is not clear from the *Defter* what they were. From personal income-taxes they partly paid *ispenja*. They also paid *jizya*, which was the state-tax exclusively. In the present *defter* *jizya* which contained the *spahi* taxes only, was not registered, Special kind of registers existed for that. Moslems, if there were any, paid *cift*-tax, which amounted to 22 *akchas*, as opposed to *ispenja* which was paid by the Christians in the amount of 25 *akchas*. The Moslems paid on *benak*, and that was in case when a Moslem did not have the whole *cift*

at his disposal, but one half of it, or less. *Benak* is an unmarried Moslem with the property smaller than *cift*. The unmarried Moslems paid the so called *resm-i mujared* (tax for unmarried Moslems). The tax amount was 6 *akschas*. The tax called *djaba-benak*. *Djaba-benak* was a poor, married Moslem without land. This tax also was 6 *akschas*. In some cases of *benak* the tax was 9 *akschas*.

The farming population paid taxes in kind, on all sorts of agricultural produce, as well as some additional taxes and fines for various violations. They were obliged to give away one tenth of all grain produce: wheat, barley, rye, oats, millet, lentils, beans, one tenth of bee-hives, hemp, flax, onions and garlic. Money-tax was paid for hay, straw, sheep and goats, swine, wedding tax, field-tax and fines. The ill, disabled and aged were exempt from the tax. Strangely enough, there is no mention of land-lease document tax.

The *Vlaks* paid cumulative tax in money, the so called *filuriya* (ducat) for each household, or a grown man. The value of the ducat at the time was 45 *akchas*. The *Vlaks* had to give a sheep with a lamb, or the money value of it, a ram, or its money value per ten households, or to send one soldier or a horseman, as the additional tax. The sheep and a ram had to be given by every ten households as a feudal tax. They were exempt from all additional taxes. The *Vlaks* also paid taxes in kind, if they tilled the *raya* land, but in that case they did not have to pay individual farmer tax.

It must be pointed out that the *Vlaks* paid *niyabet* — fines for graver offenses. This tax was entered in one place for all groups of the *Vlaks*.

It has already been said that the *raya* in *timar* and *zeamet*, did not have to pay the individual *ispenja* tax according to this register. It is not clear from this register, why they did not have to do it and there are no other documents or legal regulations concerning that matter. Otherwise, it is a unique case found in any of the *defters* of any of these parts.

It should be mentioned that the *raya* (farmers) had to pay fine-tax, called *niyabet*. *Badu-hava* taxes are not mentioned. It means that *niyabet* and *badu-hava* are probably the same thing. Some other kinds of tax, which appear later, or which had to be paid at some other regions, are not found in this *defter*. This is probably because of the structure of agricultural production.

Placing of toponyms was done the basis of all published lists and special maps. But, with regard to a large number of localities which no longer exist, or are hidden behind some toponomastics or other remains, a considerable number of settlements has not been located. Toponomastics such as fields, meadows, vineyards and *Zemins*, even some villages (*mezre*) could not be located. True, most of the area covered by the presents *defter* was inspected by the author, personally, which was useful, but could not help in resolving all the

toponyms. Some localities were found on the basis of carefully preserved, tradition mostly thanks to comrade Alija Pašalić, for which I would like to express my gratitude to him, on this occasion as well.

Notes: Ömer Lütfi Barkan, *Türkiye' de Imperatorluk devirlerinin büyük nüfus ve arazi tahrirleri ve hakana mahsus İstatistik defterleri*. İktisat Fakültesi Mecmuası, II, İstanbul, 1940 — 41.

Halil Inalcik, *Hicri 835 tarihli Suret-i defter-i sancak-i Arvanid*. Ankara, 1954.

Hazim Šabanović, *Türkisch sources for the history of Belgrade*, Belgrade, 1964.

— *Habitat of Isa-bey Ishaković*. Institute of Oriental Studies, Monumenta Turcica, II, Sarajevo, 1964.

S A D R Ž A J

- Hasovi njegove ekselencije cara 2-a
- Hasovi mirilive
- Nahija Sokol
- Nahija Bistrica sa Dubšticom i Konac Poljem
- Nahija Neretva i Mileševa
- Nahija Kukanj
- Nahija Samobor, Dabar i Popovska
- Timar kneza Heraka
- Nahija Goražde
- Nahija Zagorje i Osanica

POSADE TVRĐAVE VILAJETA HERCEGOVINA

- Posadnici tvrđave Ljubuški i Rog
- Posadnici tvrđave Ključ
- Posadnici tvrđave Mostar
- Posadnici tvrđave Blagaj
- Posadnici tvrđave Počitelj
- Posadnici tvrđave Klobuk
- Posadnici tvrđave Samobor
- Posadnici tvrđave Mileševa
- Skupina musellema za koje je sad određeno da plaćaju harač
- Pusta selišta
- Uzapćeni posjedi (mevkufat)

REGISTAR GEOGRAFSKIH
POJMOVA

A

Aksovići, 87
 Ančulići, njiva, 429
 Argud, 409
 Arsi, 66
 B
 Baba, mezra, 103
 Babe, 612
 Babići, 18, 317
 Babina, 356
 Babina Brda, 19, 210, 260, 325
 Babin Do, njiva, 411
 Babine, 46, 210
 Babin Potok, 540
 Babjak, njiva, 418
 Babnjak, zaselak, 325
 Bačevice, 103
 Bačevići, 601
 Bačiljevo, 603
 Bačiljevo, mezra, 430
 Bačalina, livada, 397
 Bačilište, njiva, 300
 Badnje Polje, njiva, 432
 Badnjev Dol, njiva, 239
 Bahačići, 602
 Bahačkovići, 601
 Bahori, 112,
 119, 354
 Bakinje, 209
 Bakova Njiva, njiva, 540
 Banja, 206
 Bara, 74
 Bara, livada, 335
 Bara, njiva, 570
 Baranje Selište, njiva, 433
 Bare, 49
 Bare, 53
 Bare, 530
 Bare, livada, 241
 Bare, livada, 279
 Bare, livada, 329
 Bare, livada, 541
 Bare, livada, 581
 Bare, njiva, 252
 Bare, njiva, 432
 Bare, njiva, 343
 Bare, njiva, 443

Bare, njiva, 429
 Bare Podvornice, njiva, 510
 Barica, 53, 212
 Barnosi, 282, 474
 Bast, 93
 Bastahinje, 603
 Bastasi, 18, 603
 Bastaši, 411
 Basti, 371
 Bastrani, 20
 Baševo, mezra, 860
 Baštice, njiva, 448
 Batača, 327
 Batinoga, 265, 464, 479
 Batovo, 17
 Bavnica, 207
 Bedenja, 474
 Bedinjš, 608
 Bekinje, 209
 Bekijsko Polje, 82, 90
 Belanje, 303
 Belašica, 22, 210, 579
 Belašnica, 18
 Belevine, 209
 Belgrad, 206, 446, 448, 502
 Belgrad, sami pazar, 449
 Belgrad, tvrđava, 390
 Belobaba, 13, 596
 Belobratići, 352
 Belo Polje, njiva, 329
 Beloš, njiva, 324
 Beloševica, 208
 Beloševina, 169, 170
 Belovine, 229
 Belugovina, 16
 Beljaci, njiva, 430
 Beljak, baština, 390
 Beljan, livada, 453
 Benjača, planina, 18
 Beripotok, vinograd, 461
 Bešovica, 511
 Bezavnica, 303
 Bezdići, 152
 Bezmilje, 14
 535
 Beznica, 238
 Bezujno, 16
 Bežanj, 15, 346

624
-658+
SAMRZTA

- Bijela*, 9
Bijelo Polje, 53, 209, 230, 440
Bijenja, 608
Bijoska, 137
Bikova, mezra, 175
Bila, 9, 64
Bila Brda, 463
Bilanići, 56
Bila Njiva, vinograd, 404
Bileća, 96
 102, 103, 106, 107, 108,
 110, 111, 113, 117, 118,
 120, 126, 158, 282, 420.
Bilešići
Biletići, 87, 601
Bilino, 280, 344
Bilotina, 18
Biljin, 15
Biočani, 91
Bioča Šuma, 57
Biograd, 195, 502
Biokovo, 57
Bioštak, njiva, 551
Birać, 470
Bireštak, 611
Birotići, 15, 570
Bistrica, 37, 43, 45
Bistrica, nahija, 18, 19, 22, 24,
 25, 190, 208, 234, 241, 245,
 247, 267, 268, 270, 272, 273,
 274, 279, 287, 291, 307, 311,
 319, 323, 327, 328, 329, 330,
 332, 335, 346, 348, 364, 373,
 374, 376, 378, 383, 386, 507,
 510, 511, 513, 514, 517, 518,
 521, 525, 526, 527, 528, 533,
 572, 599, 600, 608, 609.
Bistrica, vilajet, 207
Bistrica Moračka, 37
Bitlin, njiva, 348
Bitunja, 134, 143
Bivolje Brdo, 463, 604
Bjelašić, 22
Bjelašnica, planina, 89, 131,
 133
Bjelimići, 363
Bjeliš, 246, 320
Bjelogovine, 16
Bjelo Polje, 78
Bjeloševina, 169
Bjeljevine, 209, 229, 296.
Blagaj, 1, 6,
Blagaj, nahija, 128, 241, 362,
 411, 435, 438, 457, 458, 459,
 460, 463, 464, 468, 469, 471,
 472, 479, 480, 482, 483, 519,
 604, 611.
Blagaj, tvrđava, 457, 478.
Blaško, 77
Blatnica, mezra, 361
Blazi, 608
Blizanci, 84
Blizna, 96, 530
Bobovišta, 502
Bočube, 536
Bodanj, 608
Bodežište, 110
Boganorina, njiva, 448
Bogdanići, 254
Bogdanovo, 254
Bogoslov Dol, njiva, 239
Bogoševac, 15, 16, 359
Bogovina, 451
Bogušad, 70
Bogušići, 251
Bogutov Do, 67
Bohovića Dvorište, 210
Bojanica, njiva, 533
Bojić, njiva, 363
Bojište, 442
Bojno Brdo, njiva, 432
Bokorići, 602
Bolaradovina, 19
Boljanići, 342
Boljeradine, 19
Borajne, 15, 90, 540
Borak, 178
Borak, njiva, 339
Boranj, 53
Borci, 212, 386
Borča, 423
Boran, 210
Borenica, 373
Borice, 712
Borika, 220
Borike, 20, 542
Borinac, 24
Borjanica, 373
Borje, mezra, 242
Borka, 386
Borotine, 601
Borova, 13, 209, 322

- Borovi Dol*, njiva, 262
Borošnica, 212
Borovina, livada, 257
Borevo, 13
Borovac, nahija, 21, 288, 289, 292, 293, 388, 389, 417, 418, 419, 426
Borovnica, 299
Borun, 210
Božbina, njiva, 301
Božica Luka, njiva, 424
Božinova Selište, njiva 218
Božovići, 562
Božovine, 562
Bračac, vinograd, 471
Bračići, 14
Bračkov Dol, livada, 238
Bradin, 361
Brajčići, 480
Brajino, livada, 322
Brakuš, 212
Brančići, 14
Braniševina, livada, 550
Branilovići, 210
Bratač, 483
Bratije, 65
Bratinje, 199, 2098
Bratinje Donje, 298
Bratinje Gornje, 298
Bratno, mezra, 605
Bratovac, 208
Bratovčići, 208,
Brda, 19, 24, 29, 218, 301, 608
Brda, njiva, 239
Brda Gornja, 22
Brečići, 438
Brehli, 93
Brekinje, 22, 304
Brela, 93
Brerašine, 114
Bresin, 37
Bresnica, vinograd, 461
Brestica, 496
Bresto, 37
Brestovica, 209, 347
Brestovište, 324
Breštanik, 138
Brezačina, 25, 336
Brezica, nahija, 211
Brezna, 30
Brezi,
Brezir, begluk ,167
Brezje, 83
Brezna, 31
Brezovica, 15, 244, 285
Brezovići, 61, 411
Breznica, 206
Breže, 134
Brežine, 607
Brežja, 607
Brgun, njiva, 290
Brnići, 522
Brnimitlovo, 315
Brnjac, 14
Brod, 571
Brodar, 178
Brnjača, 136
Brvanj, 471
Brvenica, 19
Brzgula, 88
Buči, 29
Bučice, 208
Bučila, 502
Bučje, 5
Bučevo, 211
Budak, 575
Budava, 211
Budičići, 430
Budići, 572
Budišići, 209, 430
Budišine, 209
Budne, 18
Budovići, 14, 572
Budovina, 15, 17, 377, 515
Bug, vinograd, 343
Buhovo, 82, 90, 601
Bukova Raka, njiva, 262, 265
Bukovica, 18, 65, 291
Bukovica, njiva, 267
Bukovik, 285
Bukovik, nahija, 18, 317, 342, 550, 551, 561
Bukva, 514
Bumanj, vinograd, 405
Bunica, mezra, 241
Bunova, mezra, 175
Bunovi, 179
Bunjišine, 604
Buronje, 53
Bustakorina, njiva, 279
Bušani, 603
Bušne, 210

Bušnje, 59, 536
Butkovići, njiva, 533
Butur, njiva, 404
Buturčina, njiva, 404
Bužije, 522
Bzenica, 355
Bžinje, 171

C

Caki, 212
Cape, 311
Carići, 74
Cerani, 277
Cernica, 601
Cernica, sami pazar, 421
Cerova, 22
Cerovci, 171
Cim, 203
Cizina, 494
Cimlje, 203
Cicrina, 496
Cka, 16
Crenjive, 212
Crgova, 468
Crgovo, 212
Crka, 313
Crkovića, njiva, 458
Crkovište, 352
Crkva Đorđo, 195
Crkva Prgašina, 38
Crkvica, 34, 35
Crkvine, livada, 604
Crljani, 211
Crman, 138
Crmanj, 132, 140
Crмна, 128, 129
Crna, 135, 324
Crna Brda, 211, 238, 239
Crna Gora, 57, 120
Crnac Potok, 16, 286, 350
Crnač, 449
Crna Njiva, 16, 265
Crna Stena, 13
Crna Stijena, 584
Crnci, 16, 171, 350
Crnča, 92, 171, 606
Crne Bare, 530
Crnetići, 531
Crnetina, 358
Crnić, 210

Crnići, 131, 355, 606
Crnilići, 531
Crni Put, 77
Crni Vrh, njiva, 180
Crnka, vinograd, 379
Crnobara, 530
Crno Brdo, 211, 238
Crno Dvorište, njiva, 368
Crnuća, 92
Crvanj, planina, 119, 128, 142,
 Vid. Crmanj; Crmna.
Crvica, mezra, 605
Crvice, 552
Cvilin, 231
Cviline, 231

Č

Čadinje, 594
Čadeva, mezra, 607
Čadi, 160, 212
Čadevine, 212
Čajni, 469
Čajniče, 6, 8, 16, 17, 185, 199,
 207, 209, 210, 285, 306, 344,
 359, 543
Čajniče, sami pazar, 3
Čajrovina, 484
Čalinovina, vinograd, 485
Čanje, 469, 477
Čapljina, 23, 83, 140, 141, 159,
 265, 485, 487, 494, 603, 604,
 605, 606.
Čarnješevo, 302
Časno Polje, njiva, 487
Čašmenica, 499
Čateši, 602
Čavaš, 23, 485
Čečevo, mezra, 605
Čegar, 9
Čehar, 212, 302
Čehori, 302
Čelebići, 18, 20, 246, 430.
Čeline, 107
Čemerno, 109
Čemljani, 394
Čemlje, 395
Čepen, 14
Čestin, 14, 309, 596
Čestine, 309, 596

Češnjeva, 263
 Čičevo, 456, 500
 Čirevac, 429
 Čiruvica, njiva, 322
 Čitluk, 82, 84, 87, 361, 601, 602
 Čivdol, 23
 Čokote, njiva, 247
 Čraštani, mezra, 82
 Črešnica, 513
 Črešnica, mezra, 327
 Črešnjeva, tvrđava, 385
 Črešnjeva, tvrđava, 387, 390
 Črešnjeva, nahija, 335
 Črnješevo, tvrđava, 289, 290
 Črteže, 70, 154
 Čutići, 110
 Čvaljina, 489

C

Celak, 508
 Čelići, 129
 Čemci, 503
 Čemurica, 279
 Čerevac, njiva, 213
 Čilina, 91
 Čivanica, 351
 Črešno, 22
 Čure, 212
 Čurevo, 212, 258

D

Dabar, nahija, 9, 21, 265, 289,
 325, 363, 420, 453, 456, 458,
 461, 462, 465, 470, 471, 472,
 473, 604.
 Dabar, vilajet, 207
 Dabrica, 132, 438, 459, 602
 Dabrica, mezra, 605
 Dabrica, nahija, 302
 Damava, 602
 Damovina, 109
 Daničići, 17, 315, 349, 525
 Darica, njiva, 473
 Dečevo, 14, 595
 Devišića Gaći, 362
 Didevo, 177
 Divanje, 15, 374
 Divjak, 598
 Divin, 103, 504, 612
 Divine, 504

Divotina, 14, 258
 Dlamoč Potok, 208
 Do, njiva, 472
 Dobra Voda, 132
 Dobra Vodica, 14
 Dobrč, 481
 Dobrečići, 154
 Dobrenica, 80
 Dobretići, 415
 Dobre Vodice, 294
 Dobri, njiva, 271
 Dobrič, 454
 Dobričić, 70
 Dobrićevo, 315
 Dobri Dol, 170
 Dobri Dol, njiva, 277
 Dobrišov Laz, njiva, 263
 Dobrišlac, njiva, 432
 Dobrobičde, 91
 Doljani, 24, 158, 209, 353, 467,
 482
 Dondur, 586
 Dondur, mezra, 588
 D. Bijenja, 474
 D. Biošica, 361
 D. Bitunja, 403
 D. Blizna, 210, 530
 D. Borčanica, 324
 D. Boževoda, njiva,
 D. Braz, njiva, 284
 D. Brda, 195, 207, 225, 240
 D. Brešnica, njiva, 237
 D. Crnača, mezra, 607
 D. Črešnica, 16, 556
 D. Dužica, njiva, 284, 567
 D. Koliba, njiva, 549
 D. Kosatica, 211
 D. Košara, 555
 D. Lipa, 362
 D. Luka, njiva, 324, 563, 569
 D. Lušca, 184
 D. Ljubnica, 605
 D. Ljubuša, 14, 526, 600
 D. Milotina, 191
 D. Morača, 70, 156, 157
 D. Neraska, 209, 359, 611
 D. Njiva, njiva, 292, 308
 D. Plešivica, 267
 D. Poda Žežena, 602
 D. Prva Ševina, njiva, 549
 D. Rama, 250

- D. Rešetica, 18
 D. Ritoševina, 25
 D. Slatnica, 227
 D. Smrčevica, 214
 D. Svinjica, 197
 D. Tepca, 22
 D. Tresina, njiva, 234
 D. i G. Trešnjica, njiva, 196
 D. Tulež, dio mezre, 179
 D. Tušila, 463
 D. Vinicka, 589
 D. Vrba, 269
 D. Vrtol, njiva, 241
 D. Žabinošuma, 383
 D. Bahovo, 210, 342
 D. Batevo, 280, 358
 D. Bezujine, 16
 D. Bezujno, 567
 D. Bodežište, 110
 D. Bratinje, 529
 D. Bučje, 210, 565
 D. Čičevo, 416, 456
 D. Grivino, 20
 D. Gujine, 210
 D. Koleško, 212, 372
 D. Kosovo, 20
 D. Koševo, 274
 D. Kučine, 16, 565
 D. Oglečevo, 19, 264
 D. Osoje, 560
 D. Osojno, 209
 D. Ostrovo, 261
 D. Papratno, 16
 D. Podpeće, 16
 D. Poljice, 421, 518
 D. Ponikve, 8
 D. Porosje, 14, 339
 D. Potpeće, 509
 D. Selo, 19
 D. Stanjevo, 25, 319, 349, 608
 D. Tepce, 592
 D. Unište, 16, 318
 D. Zadubje, 325
 D. Zaostro, 606
 D. Zaostrvo, 14
 D. Zavodne, njiva, 527
 D. Zijemlje, 203
 D. Željevo, 323
 D. Žešče, 19, 270, 528
 D. Žiljevo, 20
 D. Bratiš, 208
 D. Brnar, 165
 D. Crnač, 449
 D. Do, 470
 D. Dobri, 222
 D. Dren, 140
 D. Grivin, 278
 D. Hrtar, 279
 D. Ibri, 13
 D. Jasenjani, 455
 D. Kamen, 22, 533
 D. Kopači, 15, 23, 368, 563
 D. Laz, njiva, 577
 D. Miroševići, 265
 D. Njegoševac, 16, 571, 599
 D. Obri, 575
 D. Postoljani, 456
 D. Prodol, 227
 D. Stranjani, 14
 D. Stup, njiva, 241
 D. Stup, njiva, 527
 D. Svinjci, 199
 D. Ševšići, 192, 208
 D. Šumani, 13, 575
 D. Vlasi, 206, 207
 D. Zaselak, 19, 257
 D. Zaimlji, 203
 Doputnica, njiva, 479
 Dorčelići, 45
 Dračevica, vinograd, 404
 Dračevica, 457
 Dračevo, 492, 603
 Dračevo, mezra, 611
 Dračnica, 94
 Dragan, njiva, 330
 Dragljevo, 453
 Dragočava, 242
 Dragočeva, 19
 Dragočevo, 19
 Dragoljevo, 21, 289
 Dragoljevo, vinograd, 309
 Dragovići, 475
 Dragovilje, 475
 Dramiševo, 209, 281
 Dramopolje, 362
 Dražilje, 101
 Dražin Do, 498
 Dražlevo, 453
 Dren, 140, 142
 Drenište, njiva, 385
 Drenova, 40, 209
 Drenovo, njiva, 397

Dretelj, 605
Drežanj, 23, 435, 437
Drežica, njiva, 463
Drežnica, 10
Drina, 250, 395
Drlići, 211
Drvenik, 91
Družina Njiva, njiva, 340
Dub, njiva, 243, 426
Dubac, 22, 305, 561
Dubčanica, njiva, 548
Dubočani, 9, 110, 211
Dubčevo, 14
Dubljeni, 23, 490
Dublje, 18
Dubočica, 254, 347
Duboka, 148
Duboko, 157
Dubrava, 131, 376
Dubrava, livada, 274
Dubrava, nahija, 602
Dubrave, 131, 138, 376
Dubravca, njiva, 558
Dubštica, nahija, 179, 251,
 254, 262, 269, 275, 276,
 277, 278, 279, 296, 324,
 324, 331, 333, 334, 347, 380,
 531, 532, 546, 547, 549,
 556, 559, 561, 566, 569,
 571, 609
Dubštica, njiva, 578
Dučac, njiva, 448
Dučevo, 13, 14, 584
Dučice, 66
Dučnica Polje, 66
Duga, 53, 210, 222
Duga Luka, 40
Duga Luka, njiva, 279
Duganica, njiva, 555
Duga Njiva, 313
Duga Njiva, njiva, 403
Duga Vas, 23, 331
Duga Vaš, 257
Dulići, 72, 74
Dumliani, 597
Dumliani, 597
Dumoš, 133
Duperovina, 211
Dupliani, 158
Dusin, 127
Dužina, 24, 378

Duži, 493
Dužica, 287
Dužica, njiva, 440
Dvorica, njiva, 196
Dvorišta, 210, 549
Dvorište, 210, 362, 549
Dvorište, njiva, 324
Dvorište, njiva, 433
Dvorište, njiva, 443
Dvorište, njiva, 569
Dvorište, vinograd, 396
Dvornica, mezra, 604

DŽ

Džabe, 208

Đ

Đurevo, mezra, 14
Đurđevac, tvrđava, 263
Đeče, 102
Đurma, 207

F

Fatnica, 420
Foča, 14-19, 22, 24, 25 29, 109,
 175, 179, 180, 181, 185, 191,
 196, 200, 207, 208, 209, 211,
 212, 213, 216, 225, 227, 228,
 231, 234, 236, 245, 246, 249,
 250, 262, 274, 287, 291, 297,
 298, 300, 301, 307, 313, 318,
 320, 323, 324, 326, 327, 328,
 329, 331, 332, 335, 342, 346,
 349, 350, 355, 360, 363, 370,
 373, 380, 384, 421, 425, 426

G

Gacko, 96, 101, 102, 109, 110,
 121, 146, 324, 421, 423, 453,
 473, 501, 521, 522, 602
Gacko, nahija, 210, 525, 604
Gaj, livada, 462
Galak, njiva, 434
Galinovac, vinograd, 314
Garak, baština, 77
Gladež, 604
Glamoč, 22
Glasnica, 367

- Glavatičevo*, 21, 24, 25, 208,
 209, 379, 292, 408, 409, 410,
 415, 416, 430, 450, 465, 480,
 609
Glavica, 465
Glavica, njiva, 489
Glavnica, 352
Glavska, 500
Glisnica, 211
Glišnica, 367
Glogović, njiva, 320
Gložin, 344, 543
Gluhača, 418
Gluhča, 21
Gluhči, 21, 417
Glušće Selo, 66
Glušćići, 6
Gluvac, vinograd, 364
Gljivine, 310
Gnojnice, 6
Gnjirac, 131
Gobiže, 177
Gobza, 221
Godavac, njiva, 236
Godčenjica, 249
Godešine, 210
Godilj, 156
Godilje, mezra, 66
Godišnje, 210
Godište, 221
Gojanovići, mezra, 605
Gola Glavica, 498
Golubice, njiva, 573
Golubići, 24, 414
Golubičića, 212
Golučevina, livada, 589
Gomije, 262
Gomijona, 34
Gomijonica, 197, 198
Gomiljani, 503
Gora, 210, 221, 222, 230
Goražde, 14-20, 22-25, 48, 175,
 185, 186, 190, 197, 199, 207,
 208, 209, 210, 218, 223, 225,
 231, 251, 257, 265, 297, 298,
 307, 311, 318, 321, 333, 357,
 360, 364, 375, 380, 431, 465,
 513, 525, 529, 546, 558, 565,
 569, 572, 589, 599, 611
Goražde, nahija, 191, 250,
 269, 270, 277, 302, 312, 314,
 327, 331, 332, 346, 350, 364,
 368, 369, 383, 513, 538, 552,
 554, 555, 556, 560, 566, 568,
 608
Gorica, 51, 87, 91, 230,
 520
Gorići, njiva, 239
Goriša, njiva, 424
G. Bijenja, 474
G. i D. Bijoska, 186
G. Biošica, 361
G. Blizna, 530
G. Borčanica, njiva, 324
G. Boreva, 223
G. Braz, njiva, 284
G. Brešnica, njiva, 237
G. Breznica, njiva, 558
G. Brda, 22, 301, 314
G. Brvenica, 169, 211, 299
G. Črešnica, 17
G. Dobrilovina, 263
G. Draginja, njiva, 251
G. Dužica, njiva, 284
G. Dužica, njiva, 567
G. Gnjila, 19, 371
G. Kosatica, 211
G. Košara, mezra, 194
G. Kučina, 226
G. Leška, 351
G. Lipa, 165
G. Lohuća, 216
G. Luhća, 13
G. Luka, njiva, 324
G. Luka, njiva, 432
G. Luka, njiva, 434
G. Lušca, 182
G. Ljubnica, 605
G. Ljubuša, 326
G. Milotina, 298
G. Poda Žežena, 602
G. Prespanica, njiva, 432
G. Prodol, 228
G. Rešetica, 18
G. Rudnica, 590
G. Slatina, 175
G. Tušila, 463
G. Vinicka, 13, 588, 589
G. Vlašica, 228
G. Vragolovina, 234
G. Vrba, 17, 209, 571
G. Žepštica, 20

- G. Bahovo, 298
 G. Batevo, 17, 512, 538, 548
 G. Batovo, 358
 G. Belovine, 296
 G. Bezujine, 16
 G. Bodežište, 110
 G. Čičevo, 456
 G. Dobrovaljevine, 231
 G. Drežnice, 11
 G. Gacko, 524
 G. Koleško, 372
 G. Konulovo, 257
 G. Kosova, 527
 G. Kruševo, njiva, 236
 G. Lipovo, 71
 G. Oglečevo, 243
 G. Okoline i Ararine, 602
 G. Orašno, 210
 G. Osoje, 296
 G. Ostrožilje, 362
 G. Oštro, 225
 G. Podgorje, 66, 70
 G. Police, 248
 G. Ponikve, 8
 G. Porosje, 211
 G. Radešine, 9
 G. Ravne, 476
 G. Riđevo, njiva, 550
 G. Selište, njiva, 313
 G. Stanjevo, 20, 307, 349
 G. Svinjce, 537
 G. Unište, 211, 587
 G. Uskoko, 208
 G. Uzašno, 550
 G. Zadubje, 324
 G. Zavodine, njiva, 527
 G. Zoimlje, 440
 G. Žestiće, 245
 G. Žešće, 20, 267, 518
 G. Bratiš, 210, 318
 G. Brnar, 13, 164
 G. i D. Budanj, 18
 G. Brven, 207
 G. Crnač, 449
 G. Daničići, 208
 G. i D. Goranci, 205
 G. Grab, njiva, 550
 G. Grivin, 559
 G. Hrtar, 15, 549
 G. Jasenjani, 455
 G. Kamen, 16, 535
 G. Kopač, 250
 G. Kopači, 15, 17, 250, 556
 G. Kučići, 415
 G. Milič, 18
 G. Njegoševac, 15, 564
 G. Obri, 210, 310
 G. Postoljani, 403
 G. Puhali, 223
 G. Rakovi Dol, livada, 457
 G. Studenac, mezra, 400
 G. Studenci, 399
 G. Stup, njiva, 241, 527
 G. Suhodo, 439
 G. Svinjac, 15
 G. Šumani, 167
 G. Šušnik, 330
 G. Šušnjik, 383
 G. Zaostor, 541
 Gornjo, 152
 Gostilje, 67
 Gotovuša, 14
 Gotovuša, dio mezre, 14
 Govza, 196
 Govzi, 196
 Gozice, 29
 Grab, 15, 545
 Grab, njiva, 333
 Grabje, 116
 Graborica, njiva, 551
 Grabova, 481
 Grabovača, vinograd, 314
 Grabovica, 21, 401
 Grabova Draga, 481
 Grabovi Kal, 215
 Grabovo, 51
 Gračanica, 13, 219, 476
 Gračanica, nahija, 66
 Gradac, 13, 14, 21, 23, 219,
 311, 340, 361, 406, 458,
 494, 496, 601
 Gradac, njiva, 269
 Gradačnica, njiva, 274
 Gradčanica, 13, 590
 Gradičani, 452
 Gradiljina, 25, 408
 Gradine, 361
 Gradisalići, 354
 Gradiše, 297
 Gradište, 24, 176, 478
 Gradline, 25
 Gradojevo Bara, livada, 455

Grahorište, njiva, 238
Grahovište, njiva, 239
Grahovo, 127
Granica, njiva, 342
Gravica, 218
Grbanova Luka, livada, 577
Grbanj, njiva, 313
Grbavica, njiva, 342
Grdići, 91
Grdilje, 9
Grebešnik, 51
Gredac, 429
Grejevo, 387
Grevo, 167
Grivin, 20, 278
Grkodol, vinograd, 485
Grkovići, 21
Grmljani, 158
Grmnjani, 491
Grnčar, 523
Grnčarevo, 523
Groblje, 116
Grubat, 187
Grude, 87, 90, 91
Grude, njiva, 82
Grude, njiva, 558
Grušča, 450
Gubavica, njiva, 443
Gube, 57
Gumnište, njiva, 255
Gumnja, 262
Gunja, 209, 262, 431
Gurušci, 450
Gusti, vinograd, 292
Gustišina Bara, mezra, 361

H

Hajlovina, 25, 317
Haljevina, 229
Hatelje, 110
Hatelj, 110
Hatilje, 269
Hatovina, 21
Herakovo, 206
Hercegovina, vilajet, 267, 275,
 281, 282, 294, 325, 373, 420
Hlahovi, 24
Hlapino, 346
Hlapje, 506
Hlapnje, 208

Hmeljak, njiva, 242
Hmeljine, 603
Hodanići, 468
Hoćevina, 14, 28, 360, 577, 609
Hodbina, 603
Hotovi, 354
Hotovine, 402
Hotovlje, 21
Hozilja, 361
Hranac, 34
Hranče, 47
Hranite, njiva, 455
Hrankov Sinokos, 362
Hrasno, 13
Hrasno, 131
Hrasno, 161
Hrasno, 395
Hrasno, 454
Hrasno, 585
Hrast, 139, 470, 477, 609
Hrastova Mladica, mezra, 400
Hraška Gora, 89
Hrašta, 18
Hraštani, 91, 95
Hristovica, njiva, 442
Hromac, 295
Hrtar, 549
Hrtar, baština, 15
Hrupjela, 497
Hrupušite Dol, njiva, 430
Hrvaćevo, 66
Hrva Njiva, 66
Hrvuće Polje, 362
Hvača, sami pazar, 171
Hvališevo, 131,
Hum, 23, 151, 441, 487, 493,
 494, 495, 498, 499, 500, 501,
 502, 506
Hum, nahija, 89, 361
Humac, 82, 91
Humčani, 91
Humlišani, 441
Humljani, mezra, 82
Humsko, 216
Hvojnica, 522

I

Icka, 357, 372, 552
Idbar, 21, 418, 600
Igrač, 53

Igrane, 88
 Igre, 88
 Igrisevac, 277
 Igriševo, 18
 Ilijaš, 370
 Ilovača, 20, 512, 546,
 569, 589
 Iljaš, 22
 Imotski, tvrđava, 82
 Ipiže, 73
 Irbići, 20
 Itmora, 229
 Ivanca, 151
 Ivangrad, 76
 Ivanica, 151
 Ivanje, 584
 Ivanji, 13
 Ivetka, 356
 Ivozica, 296
 Izagumnica, njiva, 312
 Izbičanj, 46
 Izbično, 17, 46, 168
 Izbić, 329
 Izbići, 329
 Izgari, 558
 Izgrad, 391
 Izbišne, 168
 Izdine, 284
 Izgori, 109
 Izrad, njiva, 471
 Izrovi, njiva, 473

J

Jablanica, 302
 Jabučnica, njiva, 444
 Jabuka, 46
 Jabuka, njiva, 243
 Jabuka, njiva, 479
 Jabuke, 47
 Jagod, 79
 Jagodna Polja, njiva, 432
 Jagodnica, 207,
 Jagodni Dol, 211
 Jagnjilište, 67
 Jagorje, 44
 Jahnići, 361
 Jakin Sinokos, njiva, 251
 Jali, 276
 Jankovo Selište, njiva, 324
 Janbol, 254

Janbolna, 342
 Janjina, 45, 255, 436
 Janjine, 417
 Janjino, 187
 Janjište, 67
 Jarčište, 140
 Jare, 601
 Jaričko, 95
 Jarin, 611
 Jarine, 524
 Jarište, 222
 Jasača, 131
 Jasena, 519
 Jaseni, njiva, 413
 Jasenica, 91, 187
 Jaseno, 17
 Jasenova, 38
 Jasenovo, 17
 Jasenovo, 38
 Jasenovo, 156
 Jasenovo, 231
 Jasenovo, 272
 Jasenovo, 519
 Jasenovo, 521
 Jasenjani, 455
 Jasika, livada, 393
 Jasoč, 131
 Javnica, 240
 Javor, 311
 Javor, njiva, 299, 393
 Javorak, 118
 Javorik, 211
 Javorje, 37, 211
 Javorje, njiva, 299
 Javornica, njiva, 247
 Jazvine, 29
 Jažebrasina, 25, 465
 Ječmište, 18, 29, 48, 286
 Jeleč, sami pazar, 175
 Jeleč, vilajet, 303
 Jelasi, njiva, 479
 Jelašica, 247
 Jelašnica, 247
 Jeleč, 187
 Jelen Dol, 78
 Jelenko, 43 45,
 Jelenjak, 53, 54
 Jelenjak, vinograd, 276
 Jeleška, 53
 Jelica, 87

Jelovada, njiva, 398
Jelovište, 66
Jerkušina, 78
Jernići, 67
Jeršenići, 611
Jezera, 55, 58, 60, 61, 62
Jezerca, 79
Jezerčani, 91
Ježeprosina, 25
Jošanica, 16, 227, 363, 365
 384
Jošanica, mezra, 361
Jugovo, 577
Juk, mezra, 611
Junjak, vinograd, 490

K

Kaćevo, 586
Kaćevo, mezra, 586, 588
Kaćun, 23, 488
Kaćuni, 23, 488
Kakorići, 612
Kalac, 103, 200, 612
Kalac, njiva, 393, 437
Kalača, 612
Kalica, 200, 612
Kalinovik, 19, 20, 21, 22, 24,
 208, 209, 211, 212, 247, 297,
 355, 356, 376, 404, 405, 406,
 408, 412, 414, 416, 424, 478,
 481
Kaloševići, 602
Kalun, 208
Kalužina, 15
Kalji, 604
Kamen, 16, 22, 146
Kamena, 146
Kamena, njiva, 417
Kamenac, njiva, 239, 471
Kamenica, 290
Kamenica, njiva, 324, 398, 571
Kamena Gora, 210
Kamena Voda, 53
Kamensko, 34
Kaoštica, 321
Karanići, mezra, 242
Karanovići, 67
Karino, 211, 582

Karoševina, 13, 589,
Kasin Do, 37
Kašci, 430
Kaševina, 584
Kašice, 592
Kašići, 430
Kava, nahija, 25, 175, 287, 309,
 316, 317, 334, 373, 415, 570,
 572
Kavale, 286
Kavica, 66
Kaze, 421
Kijev Dol, 23, 486
Kiradac, 494
Kirebuča, 156
Klak, 16, 17, 185, 286, 358, 567
Klakorina, 207, 229
Klamapolje, 144
Klašćica, 371
Klavovje Polje, 139
Kalinja, 208
Klobučari, 608
Klobučarići, 608
Klobuk, nahija, 125
Klobuk, tvrđava, 1, 507, 508,
 510, 511, 512, 513, 514,
 515, 516, 517, 519, 521,
 523, 525, 526, 528, 529
Klotnica, baština, 604
Klovinac, 114
Kložino, 344
Klušćići, 6
Kljence, 603
Klijenci, 603
Ključ, tvrđava, 1, 420, 421,
 423, 425, 427, 428, 429,
 430, 431, 434, 437,
Kljuna, 291, 468
Kljuni, 600
Knez, 604
Knez Luka, 10
Knez Rika, 14
Knež Dol, 97
Knežluk, 10
Knežina, 10
Knežindo, 9
Knežpolje, 82, 91, 393
Knež Rika, 259
Knjaževac, 357

Kobac, vinograd, 404
Kobilice, 210
Kobilja Glava, njiva, 259
Kobiljak, njiva, 427
Kobra, tvrđava, 583
Kočane, 604
Kočani, 604
Kočerin, 394
Kokarica, 106
Kokorače, 331
Kokorići, mezra, 331
Kokorina, 602
Kolašin, 35, 37-39, 53, 67, 70,
 71, 157, 165, 303
Kolešina, 165
Koleško, 372, 444
Koľibka, 184, 187
Kolijevka, 185
Kolovrat, njiva, 347
Kolun, 18
Kom, nahija, 21, 24, 25,
 379, 415, 416, 418,
 430, 458, 471, 472, 608, 611
Komani Brdo, 605
Komarnica, nahija, 55
Komarnica, 55, 62, 65
Komatišine, 94
Komin, njiva, 363
Komina, 337
Komine, 324
Komino, 324
Komneni, 337, 347
Kongora, mezra, 82
Konac Polje, nahija, 24, 281,
 351, 400, 401, 407, 410,
 430, 458, 471, 472, 608, 611
Kon Korita, 107
Konj, 53
Konjbaba, 15, 307, 554
Konjepasica, vinograd, 254
Konjic, 9, 21, 24, 25, 208,
 211, 212, 248, 288, 289,
 310, 353, 355, 357, 379,
 386, 389, 418, 449, 465
Konjska, 34
Kopači, 15, 17, 23, 209
Kopači, livada, 15
Koprivnica, njiva, 452
Koraćevo, 334

Korice, 603
Koričnica, 107
Korijen, 80
Korita, 107, 108, 113, 126
Koritnik, 102
Korjenica, livada, 604
Korjeniči, 504
Koročica, 108, 113
Korogul, 169
Korostolac, 127
Korotuša, 131
Kos, 53, 90, 154
Kosare, 113
Kosatica, 211, 219, 262, 574
Kosićani, 23, 455
Kosman, 225
Kosova, 20
Kosova, mezra, 605
Kosrane, 231
Kostendol, 37
Kostadol Podvinica, njiva, 196
Kostenik, 194
Kostrak, 224
Košare, 555
Koševina, 594
Koševine, 14
Koševo, 350

L

Ludmir, baština, 50
Lug, 116, 127, 207, 277
Luka, 10
Luka, 17
Luka, 21
Luka, 24
Luka, 25
Luka, 30
Luka, 40
Luka, 209
Luka, 235
Luka, 301
Luka, 313
Luka, 400
Luka, 407
Luka, 472
Luka, 482
Luka, 589
Luka, livada, 393

Luka, njiva, 218, 235, 301, 313,
467, 473, 559, 589
Lukač, njiva, 265
Luka dvorište, njiva, 368
Lukar Potok, 22, 355, 534
Luka Proseva, livada, 335
Lukavac, 88, 89
Lukavac, mezra, 448
Lukavica, 66, 70, 72, 74, 102,
110, 133, 156
Luke, 17, 209
Lukavica, 345, 602
Lukovice, 102, 110
Lukovjeva Duž, njiva, 410
Lukovo, 66, 603
Luline, njiva, 558
Lupoglaka, 373

LJ

Ljaljica, 236
Ljekova, 501
Ljeskovača, 603
Ljeskovik, 358
Lješnica, 34
Lješnje, 157
Lješnje, baština, 76
Ljubac, 17
Ljubac Potok, 583
Ljubinja, 21, 23, 116, 117, 125,
150, 211, 212, 282, 472, 474,
475, 486
Ljubisale, 315
Ljubišić, 24
Ljubiška, 89
Ljubišna, 34, 61
Ljubišna, pašnjak, 56
Ljubljanića, 151, 605
Ljubomir, 116, 117
Ljubomir Bratulić, 121
Ljuborada, 611
Ljubotići, 205
Ljubotina, 49
Ljubotnica, 151
Ljubotnik, 39
Ljubovići, 36, 53, 54
Ljuboviđa, nahija, 50
Ljubuša, 14, 326
Ljubuški, 85, 89, 91, 398, 399,

400, 413, 601
Ljubuški, tvrđava, 82, 398, 401,
406, 407, 409, 410, 413, 416,
417, 418, 390, 393, 395
Ljuće, 14
Ljuta, 416
Ljutić, 30, 31

M

Magnić, baština, 66
Makar, 92, 95
Makarska, 88, 92, 93, 95
Mala Jelovada, livada, 398
Maline, 113
Malinovina, njiva, 241
Malo Polje, 459
Marevo, 307, 350, 360, 375
Marinkovići, 329
Marova, 20
Marovci, 20
Mastrova, 56
Matočići, 604
Matorčina, 22, 279, 306, 351
Mazline, 24, 350, 373, 374, 375
Mazoča, 213
Mazoče, 49, 213
Mavrine, livada, 267
Mazuga, 576
Mažikravice, 125
Meća, 461
Medvede, 142
Međugorje, njiva, 303
Međupolje, 9
Međupotočina, njiva, 348
Međurječje, 15, 20, 73, 282
Međurječje, 20, 174, 360, 604
Međukuće, njiva, 581
Melene, 185, 323
Meljani, 560
Meljeni, 185
Merude, 48
Meštrovica, 59
Metenica, njiva, 540
Metičanji, 597
Metilje, 16
Metković, 91
Metohija, 473
Mićanj, čifluk, 596
Mihalići, 338

- Miholje Polje*, 195
Miholje Polje, njiva, 326
Mihovac, 520
Mijokovina, 35
Mijonica, 347
Mijoska, 14, 219, 538
Mileševo, nahija, 25, 40, 50,
 164, 210, 294, 308, 309, 311,
 316, 317, 362, 573, 574, 579,
 580, 582, 583, 584, 585, 586,
 588, 589, 590, 591, 592, 594,
 595, 596, 597, 598
Mileševo, tvrđava, 1, 244, 252,
 255, 258, 259, 319, 336, 337,
 338, 340,
Miletina, njiva, 418
Mileva Krnjeva, njiva, 444
Milići, 18
Milišići, 603
Milište, 603
Miločani, 604
Miločanje, 603
Milojevići, 591
Milodraž, 597
Miloputje, njiva, 442
Miloradovac. vinograd, 234
Milošev Do, 582
Miloševina, 36
Milošina, 37
Milotin, 298
Milotina, 208, 241
Milše, 315
Mileševo, tvrđava, 573
Miljak, njiva, 404
Miljevići, 591, 595
Miljevica, 15, 16, 18, 22, 24,
 175, 318, 415, 519, 529, 542,
 551, 609, 610, 611
Miodraž, 25
Mioska, 13
Miravac, 15
Mirjanovići, 20
Mirinovići, 20
Mirnići, mezra, 604
Mirvići, 197
Miruši, mezra, 143
Mirušići, 265
Miševići, 602
Mišljen, 23, 486
Mišljin, 23
Mitačine, mezra, 361
Mitaha, njiva, 267
Mitahinje, 282
Mitaji, 228
Mitočići, 24
Mječevo, 461
Mjehovina, 24, 405
Močevac, 59
Močijac, njiva, 466
Močila, 327
Močnica, 143
Močnica, baština, 57
Modra, 29
Modriča, 603
Mojkovac, 43, 45, 53
Mojkova Bara, njiva, 243
Mokra, 409
Mokro, 601
Mokro, mezra, 82
Morača, 36
Morakovo, 66
Moravac, 335, 343
Morinac, 17, 298, 515
Morine, 140, 141, 142, 144,
 145, 146
Morovac, 15, 297
Mostaći, 120
Mostar, 6, 10, 18, 82, 89,
 91, 95, 136, 140, 202,
 203, 204, 205, 302, 389,
 391, 392, 393, 394, 395,
 406, 411, 435, 439, 440,
 443, 448, 455, 456, 457,
 459, 463, 481, 487, 523,
 601, 603, 604, 605, 611
Mostar, nahija, 81, 201, 601
Mostar, tvrđava, 1
Mostište, 120
Mostur, 147
Mravijac, 345
Mraviljač, 525
Mravinjac, 525
Mravjača, 17
Mravljača, 17
Mravnica, mezra, 9, 400
Mrčevo, 339
Mrčići, 25
Mrđenovo Selište, njiva, 403

- Mrđevići, 603
 Mreniči, 77
 Mrežica, 17, 507
 Mrkalja, 426
 Mrkojevići, 6
 Mrkojič, 6
 Mrkova, 19
 Mrkovići, 606
 Mrkuća, 354
 Mrkulja, 426
 Mrkun, 18
 Mrljak, 13
 Mrtučići, 210
 Mujiše, 361
 Muklo, 209
 Mulj, 76
 Murtar, njiva, 550
 Mušovići, 23, 496
 Muškovina, 209
- N
- Nabanja, njiva, 452
 Nabarak, njiva, 440
 Načetko, njiva, 440
 Načudne Njive, njiva, 538
 Nadanići, 602
 Nadbara, 49
 Nadkuće, njiva, 564
 Nadpod, njiva, 441
 Nadpođe, 176
 Nadponikve Dolac, 465
 Nadput, vinograd, 364
 Nadputni Stup, njiva, 243
 Nadrino, njiva, 440
 Nadviruš, njiva, 471
 Nadvolarak, njiva, 444
 Nadvolarak, njiva, druga, 444
 Nadžabjak, njiva, 398
 Nadgora, 288
 Nagorak, vinograd, 473
 Nagoričani, 267
 Nagrad, 536, 599
 Nagustina, njiva, 452
 Nakav, njiva, 397
 Namočovnica, njiva, 263
 Nange, 22, 314
 Naosnići, 77
 Narad, njiva, 301
- Narat, 612
 Nastrani, 392
 Nasuha, potok, 583
 Nasušnica, mlin, 364
 Nebrad, 25
 Nebralj, 601
 Nedanići, 602
 Nedukova, 467
 Nenčići, 604
 Nenovica, njiva, 487
 Nerad, 104
 Neraštinja, njiva, 487
 Neraviđe, 20
 Nerazi Do, vinograd, 493
 Nerađ, 83
 Nerađe, 83
 Neraska, 209
 Neretva, nahija, 9, 24, 207,
 211, 248, 249, 257, 282,
 289, 292, 293, 364, 370,
 378, 385, 386, 387, 389,
 390, 426, 449, 450, 451,
 542, 600
 Neretva, vilajet, 289, 290, 417,
 418, 419
 Neriš, baština, 66
 Nerotoci, 212
 Nevesinje, 12, 18, 21, 23, 24, 25,
 128, 140, 195, 206, 207, 209,
 212, 281, 352, 364, 372, 395,
 396, 399, 400, 401, 403, 407,
 410, 435, 437, 442, 443, 444,
 445, 446, 454, 455, 456, 462,
 463, 468, 469, 470, 474, 477,
 479, 483, 519, 523, 524, 602,
 606, 608, 609, 611
 Nevesinje, nahija, 212
 Ničevo, 504
 Nikopoda, 29
 Nikopolje, njiva, 324
 Nikopolje, 338
 Nikšić, 37, 53, 63, 66, 67, 70,
 71, 72, 79, 126, 156, 161,
 603, 604
 Ninkovići, 604
 Niš, 337
 Nišbarle, njiva, 313
 Nizbrdlaz, 583
 Niže bare sela, njiva, 239

Nížekovačeve Luke, livada, 347
 Novi Pazar, 303, 304, 427, 431,
 436
 Nudol, 126
 Nukla, 142
 Nušenj, 144

O

Obestranice, livada, 268
 Oborce, 584
 Oborci, 13, 584
 Obradova Luka, 353
 Obri, 310
 Obrica, 13
 Obriva Luka, livada 397
 Obrlja, njiva, 489
 Obršje, 456
 Obudišići, vinograd, 364
 Obzir, 34
 Ocernica, 271
 Ocrkavje, 210, 221, 283, 381
 Ocrkavlje, 16, 24
 Ocrkovje, 16, 24
 Očije, 505
 Očaskovina, 16, 532
 Odoje, njiva, 234
 Odpočnica, 465
 Odrešica, njiva, 218
 Odrica, 19, 302
 Ofče Polje, 242, 243, 282, 376,
 386
 Ofči Gaj, njiva, 239
 Oglavac, 335
 Oglavak, 335
 Oglečevo, 19, 361
 Ograd, njiva, 292
 Ogradac, njiva, 455
 Ogrdovići, 505
 Ogubalica, njiva, 369
 Ogumanje, njiva, 242, 397
 Ohručević, njiva, 558
 Okolac, 208
 Okolište, njiva, 286
 Okologroblje, njiva, 180
 Okosa, livada, 257
 Okruglinca, njiva, 340
 Olukovača, vinograd, 314
 Omačina, 20

Omanica, njiva, 555
 One strane vrilo, njiva, 292
 Onogošt, nahija, 69, 603
 Onogošte, 63, 155
 Onostranica, 315
 Opaljenica, 37
 Opar, 386
 Oparci, 209
 Oparde, 80
 Opaska, 138
 Općan, njiva, 364
 Opličić, mezra, 605
 Opličići, 605
 Opnići, 120
 Opodbičić, vinograd, 277
 Opodgorje, livada, 413
 Opolje, njiva, 452
 Opotočje, njiva, 399
 Orah, 76, 79, 161, 495, 603
 Orah, mezra, 63
 Orah, njiva, 428
 Orahovica, 21, 431
 Orahovi Dol, njiva, 457
 Orahovo, 76, 180, 224, 353, 361
 Orašine, 23
 Orašje, 23, 487
 Orašje, njiva, 57
 Oričkovina, livada, 473
 Orlac, 391
 Orline, 256
 Orlja, 25, 607
 Orljevine, 276
 Orljine, 277
 Oronica, 178
 Osanica, 20, 24, 196, 285, 286,
 291, 297, 304, 318, 324, 326,
 328, 335, 336, 341, 342, 343,
 345, 346, 364, 372, 374, 381,
 382, 383, 384, 509, 512, 514,
 515, 526, 528, 534, 535, 537,
 543, 558, 564, 568, 589, 600,
 601, 608.
 Osatica, 408
 Osatno, 408
 Osek, 450
 Osib, 508
 Osije, njiva, 508
 Osilja, 14
 Osip, 268

- Oslonica*, 302
Osode, 38
Osojni Barnos, 21, 282, 474
Osojnica, njiva, 292
Osojni Parnos, 21
Ostoja Zminac, njiva, 364
Ostoje Polje, njiva, 312
Ostojići, 246
Ostojina, njiva, 414
Ostrančino, 73
Ostražilje, 553
Ostravica, 40
Ostrovica, 133
Ostrovo, 133
Ostrožac, 288
Ostružna, 333
Ostup, njiva, 573
Ošanica, 211
Ošanovići, 404
Ošanjići, 404
Ošast, 91
Otalež, njiva, 467
Otešnica, 297
Otrić, 91
Otubići, 91
Otulež, njiva, 483
Otuliste, njiva, 569
Ova, 110
Ovče Dol, 37
Ovitak, njiva, 263
Ozbilje, 269
Ozrisav, njiva, 455
Ozumi, 591
Ožepica, njiva, 247
- P**
- Pahanik*, 118
Pahnići, 282
Panik, 118, 282
Paoča, 601
Paprat, vinograd, 396
Paprat, njiva, 465
Papratiste, 580
Papratna, 145, 181,
Papratnica, 242
Papratnica, njiva, 57
Papratno, 16, 227, 284
Papratno Donje, 181
- Papratska*, 583
Pareže, 77
Paroševina, njiva, 593
Pasja Sila, mezra, 94
Pasjevići, 29
Paštrokovina, 131
Pavšanica, 239, 385
Pavunica, njiva, 551
Pauče, 29, 319
Pauči, 319
Pazovina, njiva, 299
Pčelica, 99, 250
Pčinja, 53
Penovica, 375
Perkovići, 410
Perućanica, 75
Pervanj, 132
Pešci, 136
Peščalići, vinograd, 516
Pešča Njiva, njiva, 303
Petača, 17
Petačine, 17, 209, 327, 359
Petajine, 209
Petina, 29
Petine, 14, 56, 58, 309
Petkovo, 19
Petnici, 592
Petojevići, 349, 378
Petovići, 513
Petovište, njiva, 508
Petralj, 382
Petravide, 328
Petrojevac, 208
Petrovica, 534
Petrovići, 15, 602
Pijesci, 136
Pijevac, 375
Pileva, sami pazar, 165
Pinjevac Oselište, njiva, 196
Pirin Dol, njiva, 235
Pirotići, 570
Piskavica Ograđe, livada, 348
Piva, 57, 118
Piva, nahija, 70, 80
Pivska Planina, 465
Plana, 67, 303
Planska, 570
Plašće, 210
Plehovina, 597

- Pleševica*, 18, 332, 348
Plešivac, mezra, 605
Plijesi, 37
Pliješevina, 25, 57, 548
Plodiv, 343
Plugovina, 553
Ploče, 91
Pločnik, 127
Plužine, 76
Plješ, 246
Plješeva, 57
Plješevac, 131
Plješevica, 17, 18, 24
Plješevina, 25
Plješivac, 605
Pljevlja, 7, 13, 14, 18, 19, 22,
 25, 28, 29, 31, 34, 35, 39,
 53, 56, 57, 59, 64, 65, 79,
 80, 165, 167, 169, 171, 207,
 211, 215, 216, 229, 238, 295,
 299, 303, 304, 305, 309, 314,
 316, 319, 324, 337, 338, 339,
 341, 342, 355, 367, 550, 555,
 570, 577, 582, 584, 590, 607
Poblaće, 5, 22, 322, 518, 532,
 575, 578, 586, 587
Poblaće, dio nahije, 220
Pobrdica, 302
Počitelj, 487, 489, 490, 492,
 493, 494, 495, 497, 500, 503,
 506, 571, 605
Počitelj, nahija, 605
Počitelj, tvrđava, 1, 484
Poda, čifluk, 82
Podaca, 95
Podado, 489
Podanj, 80
Podbičić, 19
Podbila, 87
Podbilo, 87
Podborovac, njiva, 419
Podbranica, njiva, 398
Podbrče, njiva, 510
Podbrešnica, njiva, 388
Podbreze, 16
Podbrežje, 234
Podci, 88
Podcrkađe, vinograd, 494
Podcvetje, 209
Podčudnica, njiva, 548
Podgajac, 178
Podglivlje, 493
Podgljiva, 498
Podgora, 66, 70, 93
Podgorani, 202
Podgrađac, njiva, 430
Podgrađe, 13
Podgrađe, 17
Podgrađe, 255
Podgrađe, 348
Podgrađe, 574
Podgrađe, 581
Podgrižje, 65
Podhodaње, 471
Podi, 207
Podilja, livada, 347
Podjanje, 465
Podjaznica, livada, 279
Podkalac, 188
Podkola, njiva, 472
Podkolun, 18
Podkopači, njiva, 397
Podkopači, njiva, druga
Podkovači, 304
Podkraj, vinograd, 494
Podkrajnica, njiva, 434
Podkravac, 178
Podkravnik, njiva, 433
Podkrušnica, njiva, 411
Podkuća, njiva, 533
Podkućac, vinograd, 404
Podkuće, njiva, 344
Podkućebare, njiva, 428
Podkućine, njiva, 339
Podkućnica, njiva, 237
Podkućnica, njiva, 259
Podkućnica, njiva, 303
Podkućnica, njiva, 553
Podkućnica, livada, 285
Podkućnice, njiva, 340
Podkutina, njiva, 451
Podnjiva, njiva, 364
Podolak, livada, 335
Podolak Stup, njiva, 368
Podpeće, 431
Podpeće, njiva, 398
Podplat, 134, 152
Podput, njiva, 364

- Podput, njiva, 587
Podput Klanac, njiva, 239
Podosojna Njiva, njiva, 282
Podpeće, livada, 324
Podputnica, njiva, 292
Podputnica, njiva, 312
Podputnica, njiva, 432
Podradačica, livada, 479
Podrika, 360
Podselac, 178
Podselom, njiva, 239
Podstružine, 603
Podvinica, njiva, 301
Podvinica, njiva, 369,
Podvinica, njiva, 390
Podvinice, njiva, 553
Podvinja Ravan, 313
Podvođe, njiva, 434
Podvornica, 212
Podvornica, njiva, 434,
Podvornica, njiva, 451
Podvornica, njiva, 576
Podvornica, vinograd, 404
Podvranić, 83
Podvranje, 83
Pogovine, vinograd, 396
Pokljenovac, 604
Pokorina, njiva, 440
Pokosica, njiva, 292
Pokrajac, njiva, 235
Poladže, 92
Polimlje, 40
Poločnik, 127
Polog, 91
Polja, 34
Poljana, 65
Poljani, njiva, 251
Poljaradovina, 235
Polje, 14
Polje, njiva, 406
Poljet, 30
Poljica, 248, 421, 499, 500, 521
Poljičani, 23, 492
Pomirić, 260
Ponikava, 76
Ponikve, 88
Ponikve, 106
Ponikve, 472
Ponikvica, 53
Ponikvice, 67, 76
Ponor, njiva, 285
Popadija, njiva, 324
Popi, 505, 604
Poplačiči, 405
Poplata, 20
Poplatac, 161
Poplatje, 40
Popov Do, 22, 552
Popov Dol, 18, 22, 263
Popov Most, 356
Popovo, 405, 435, 484, 487, 488,
489, 490, 491, 492, 493, 494,
496, 497, 506, 512, 607
Popovo, nahija, 212, 485
Popovska, nahija, 328
Poputnica, njiva, 440
Poradica, njiva, 238
Poratak, njiva, 255
Porećine, 606
Poresnik, njiva, 581
Porosojni Barnos, 212
Porotkova Radovina, njiva, 263
Posušje, 87, 392
Potkolun, 526
Potkovač, 22
Potoci, 341, 432
Potok, 341
Potok, 439
Potpeće, 16, 56
Potput, vinograd, 395
Potput Stup, njiva, 218
Potputni Stup, njiva, 243
Potrk, 53
Potrkuša, 199
Požarevo, 22, 313
Poždarevo, 315
Prača, 513
Pranjci, 13, 14, 585
Prasine, 610
Praskovica, njiva, 324
Pratinja, njiva, 397
Prbčići, 211
Predel, 227, 228
Predolje, 460
Predoprenac, njiva, 430
Predvezica, 356
Predgrajani, 394, 448
Prehal, 22

Prehari, 315
Prekač, njiva, 196
Prekorad, njiva, 542
Prekorići, 21
Prekosela, 472
Prekošica, 75
Premakutnica, njiva, 570
Premilovići, 211
Prelopak, 578
Prepihug Jurjenčić, baština, 491
Prepornica, njiva, 273
Presede, mezra, 382
Preseka, 442, 611
Presjeka, 442, 611
Presojnica, njiva, 292
Prestupanica, njiva, 339
Presulje, 524
Prešnjevo, 601
Prešpenica, 239
Prešten, baština, 363
Pretalica, njiva, 463
Pretpeć, 210
Prevorać, mezra, 175
Pribičići, 290
Priboj, 210, 592
Pribud, 22, 265, 286, 344, 545,
 562, 565
Pridvorac, vinograd, 196
Pridvorci, 520
Pridvorica, 356
Prigošta, 188
Prigošte, 187
Prigrađani, 448
Prije, 38
Prijepolje, 13, 14, 25, 30, 31,
 40, 46, 47, 49, 51, 162, 164,
 168, 209, 210, 211, 308, 341,
 584, 585, 586, 591, 592, 594,
 595, 597
Prilep, 346
Primlje, 484
Primilovići, 415
Primorje, 94
Prisojac, 467
Prisoje, 15
Prisoje, zemlja, 15
Prisoje, vinograd, 390
Prisoji, 211
Prisoji, mezra, 4

Prisojni Barnos, 474
Prkuće, njiva, 587
Prkovići, 24
Prokanica, 78
Prokat, 398
Proseka, 506
Proseklje, 142
Prosimlja, 19
Prosimlje, 17, 218, 600, 609
Prosina, 218, 609
Prosine, 17, 232, 542, 610
Prosjek, 506
Prosoje, 14, 255
Prestište, 108
Pršten, 606
Prštevac, 104
Prvan, 209, 352
Prvanj, 132, 207, 367, 545
Prvoković, 430
Prvotići, 224
Pržine, 96
Pučiče, 202
Pučihla Gomila, njiva, 326
Puhale, 22, 223
Puhovići, 420
Pušine, 543
Puž, 37

R

Rabina, 12
Rabitišje, 14, 337
Radajići, 19
Radanovići, 18
Radenići, 19, 243
Radenovići, 241
Radešina, 73, 289
Radešine, 9
Radešine Gornje, 289
Radež, 23, 485
Radeže, 23, 485
Radići, 523
Radilovina, 210
Radino Selište, njiva, 548
Radinovići, 602
Radinje, 464
Radkovići, 315
Radlovina, 220
Radmanovina, vinograd, 404
Radno, 23

- Radojevići*, 18
Radojin Dol, 170
Radomir, 338
Radomiš, 255
Radoševo Selište, njiva, 256
Radošina, 17, 18
Radotina, njiva, 242
Radožilje, 333
Rađunova Dol, njiva, 417
Rađevići, 29
Rađevo, 29
Ragatun, 71
Ragavac, mezra, 361
Rahov Do, 519
Rajac, 24
Rakit, 82
Rakitno, 204
Rakotičina, njiva, 385
Rama, 250
Ramiti, 208
Raoce, 47
Rapci, 212
Rapčenići, 122
Rasno, 13, 395
Rast, 470
Rastoča, vinograd, 322
Rastok, 253
Rastoka, 364
Rasuhača, 612
Rašće, 47
Raško, 37
Rašpeti, 493
Raštani, 18, 95
Rataj, 335
Ratajska, 25, 308
Ratasa, 335
Ravan, vinograd, 268
Ravan, vinograd, 541
Ravna Laz, njiva, 180, 548, 551
Ravne, 116, 117, 429
Ravne, njiva, 279
Ravne, njiva, 344
Ravne, njiva, 348
Ravne, njiva, 538
Ravne Bare, livada, 368
Ravne Njive, njiva, 437
Ravne Njive, njiva, 527
Ravni, njiva, 480
Ravni Sinokos, livada, 243
Ravni Sinokos, njiva, 263
Ravno, 23, 462, 484, 485, 488, 489, 490, 491, 496
Raždaginje, 576
Rđavac, 18, 247
Rečice, 605
Redno, njiva, 404
Relji, 30
Repac, 94
Repca, 24, 354
Repci, 414, 509
Repci, dio mezre, 423
Resište, 16, 224, 229, 547
Rešetica, 18
Rešetnica, 208
Retkovac, livada, 410
Reži, 208
Rgud, 25, 133
Ribac, njiva, 413
Ribac, njiva, 510
Ribari, 25, 207, 208, 210, 232, 352, 415
Ribići, 21, 388, 417
Ričica, mezra, 605
Ridani, nahija, 126
Rijeka, 14
Rika, 580
Rimjavica, njiva, 252
Rivce, 104
Riže, 332
Rodovi, njiva, 254
Rofci, nahija, 67
Rog, tvrđava, 419
Rogača, 395
Rogače, 395
Rogatica, 17, 214, 332
Rogoznica, 92
Romac, 295
Romani, 20, 24
Romanovići, 20, 24, 271, 482
Rora, 23
Rosulje, 342
Rosulje, njiva, 368
Rotimlja, 479
Rožilje, 19
Rudine, 206
Rudine, nahija, 96
Rudnica, 76, 338, 590
Rudnik, 599

Rudo, 15, 16, 17, 20, 209, 229,
254, 277, 278, 282, 285, 296,
297, 327, 380, 530, 546, 549,
561, 562, 564

Rudo Polje, 72, 324, 602

Rulinac, vinograd, 234

Rupići, njiva, 558

Rušanj, 611

Rutnica, 338

S

Sačevac, njiva, 324

Sad, 155, 603

Sad, vinograd, 391

Sadba, 357

Sađe, 357

Sađe, njiva, 587

Samobor, 6, 22, 25, 60, 206, 253,

280, 282, 285, 314, 320,

321, 322, 333, 344, 357,

509, 530, 533, 535, 537,

538, 539, 540, 542, 543,

544, 545, 546, 547, 548,

549, 550, 552, 553, 554,

555, 556, 557, 560, 561,

562, 563, 564, 565, 566,

567, 568, 570, 571, 572,

599, 607, 609, 610, 611

Samobor, nahija, 182, 209, 317

Samobor, tvrđava, 1, 234, 254,

265, 267, 269, 284, 287,

318, 325, 333, 338, 341,

342, 343, 344, 345, 346,

347, 365, 366, 374, 376,

380, 384, 536

Samač, 98

Samakovo, 338, 344

Sarajevo, 131, 134, 463

Saš, 207, 226, 260, 330

Sedlari, 23, 169, 489

Sedre, njiva, 274

Selac, 39, 65, 407

Selanica, njiva, 300

Selce, 18, 39

Selica, 15

Seličani, 18, 320, 397, 412

Seliniše Krčnica, njiva, 251

Selišta, 210

Selište, 18, 550

Selište, njiva, 239, 577

Selište, njiva, 246

Selište, njiva, 301

Selište, njiva, 363

Selište, njiva, 364

Selište, njiva, 397

Selište, njiva, 414

Selište, njiva, 417

Selište, njiva, 441

Selište, njiva, 482

Selište, njiva, 551

Selište, njiva, 552

Selište, njiva, 576

Selište, njiva, 577

Selište, livada, 564

Selište, vinograd, 343

Selo, 19

Seljani, 21, 24, 407, 419

Seljakova Bara, livada, 455

Senčanica, njiva, 555

Seoca, zemlja, 15

Seoce, 18

Serez, 417

Severin, 592, 593

Šib, 251

Šićjan, njiva, 262

Šijovac, 209

Šila, 230

Šilo, 19, 235

Šilovišta, 89

Sinokos, livada, 397

Sinokos, njiva, 441, 457

Sisač, 79

Sitnica, 123, 152

Sitnik, 480

Sjedobra, 211, 573, 595

Sjenica, 304, 576

Sjenica, njiva, 187

Sjerče, 287

Sjerice, 287

Sjeverin, 592

Skočim, 605

Skočim, mezra, 605, 611

Skokuće, 30

Skokuće, mezra, 364

Skorač, njiva, 533

Skrobočac, 29

Skrobodna, 113

- Skrobotno*, 113
Skrozigrm, 504
Skrozigrm, vinograd, 504
Skrtčača, 213
Skuz, 72
Slano, 435
Slapavac, njiva, 246
Slatina, 16
Slatina, 17
Slatina, 175
Slatina, 309
Slatina, 380
Slatina, 506
Slatina, 514
Slatina, 566
Slatina, mezra, 360
Slatina, mezra, 532
Slatina, mezra, 560
Slatina Kosalići, 455
Slatnica, 363, 380
Slato, 455, 477
Slavačanica, njiva, 444
Slavkovina, 178
Slišanj, vinograd, 490
Sliva, 158
Slivje, 210
Slivlja, 476, 525
Slivnje, 158
Slobodnica, 15, 539
Slovica, 207
Smederevo, 342
Smolčići, 359
Smreča, 79
Smrhovnica, njiva, 256
Sobod, 210
Somina, 67
Sopot, 209
Sopotnica, 47
Sokol, 22, 23, 24, 34, 177, 206,
 235, 236, 237, 240, 242, 243,
 244, 246, 251, 253, 256, 257,
 261, 262, 263, 264, 266, 271,
 277, 281, 283, 284, 286, 300,
 301, 313, 315, 320, 323, 325,
 330, 343, 361, 362, 363, 364,
 365, 371, 377, 378, 411, 421,
 425, 426, 427, 428, 429, 431,
 432, 434, 508, 509, 516, 518,
 529, 542, 543, 545, 547, 565,
 570, 599, 606
Sokol, nahija, 171, 207, 212, 223
Sokolac, 71, 78, 351
Sokolica, 609
Sokovine, njiva, 237
Somina, 66, 70
Sopilj, 18
Sopilja, 18, 395
Sopot, 363, 410, 463
Sopot Luka, 599
Sopotnica, 14
Sopotnica, 16
Sopotnica, 546
Sopotnica, 580
Sopotnica Donja, 546
Sozin, 604
Sparožići sa Korjenicima, 501
Spijona, njiva, 329
Spiljani, 248
Srbotina, 25, 384
Srednja Brda, 15, 29, 538, 608
Srednja Košara, 208
Srednja Laz, njiva, 424
Srednja Milotina, 275
Sredna Negoševac, 322
Srednje, 356
Srednje Batevo, 555
Srednje Bučje, 209, 261
Srednje Njive, njiva, 275
S. Bogoševac, 17
Srez Do, njiva, 438
Stakorina, 233
Stanići, njiva, 259
Stanjevo, 24, 378
Stanjevo Brdo, 20, 24, 25
Stapina, 76
Stapno Polje, vinograd, 91
Starča, 37
Starče, 37
Starčeva Kovačevica, 37
Starica, 37
Staro, 13, 585
Stenac, 23
Stenica, 197
Stepan Kamen, livada, 552
Stepen, 102
Stepkovina, livada, 477
Stepkovići, 601
Steprača, 37

- Stino Polje, njiva, 424*
Stipanova Polja, 508
Stoga, 53
Stogiro, 257
Stolac, 21, 110, 131, 132, 133,
 134, 138, 139, 145, 146, 148,
 151, 189, 212, 314, 403, 404,
 418, 438, 459, 460, 461, 464,
 471, 475, 479, 501, 602, 603,
 605, 606, 611
Stologlavac, 380
Stološ, 605
Storobratac, 429
Stotubine, vinograd, 555
Stragance, 517
Strahodol, 22
Straho Dol, 220
Strahov Do, 22
Strahov Dol, 272
Strana, 17, 226
Strane, 21
Strane, 182
Strane, 392
Strane, 402
Strane, 528
Strane, njiva, 288
Stranište, 208
Stranjište, 383
Straševina, 76
Straševo, 261
Strašično, 76
Stražište, njiva, 279
Stražište, njiva, 329
Strbukovo, 24, 241
Strčina, 15
Strčina Stubica, 583
Strgač, vinograd, 471
Strgači, 17
Strgačina, 16, 17, 569
Strgance, 496
Strganci, 272, 274
Strijani, 213
Striževo, 10
Strkoglava, njiva, 428
Strmac, njiva, 271
Strmani, 19
Strmoglav, njiva, 471
Strnčari
Strozi, 608
Strožilje, 211
Strujići, 462
Stube, 161
Stubljanica, njiva, 458
Studenac, 29, 56, 156, 161
Studenac, mezra, 400
Studence, 603
Stup, 53, 396
Stup, njiva, 303
Stup, njiva, 333
Stup, njiva, 342
Stup, njiva, 397
Stup, njiva, 405
Stup, njiva, 413
Stup, njiva, 440
Stup, njiva, 558
Stup, njiva, 594
Stup, livada, 473
Stupac, 598
Stup Livada, livada, 368
Stupovica, njiva, 324
Sučevići, 376
Sudašt, mezra, 331
Sudnica, 19
Suha Luka, njiva, 368
Suhara, 362
Suhi Do, 439
Suhodolak, 19, 207, 226, 237,
 375
Suhopolje, 145
Supratna, 167
Supratina, 168
Suravnica, njiva, 398
Surin, 211
Susečno, 429
Susječno, 207
Susjek, 20
Sušično, 427
Sušnik, 297
Sutina, 392
Sutišnica, 21, 289
Sutjeska, 109
Suzina, 471
Svetava, mezra, 465
Svinjar, 523
Svinjarina, 523
Svinjci, 13
Svinje, 207

Svitava, mezra, 605
Sviteva, 465
Svitova, 265

Š

Šare, 304
Šal, mezra, 82
Šamca, 605
Šara, 304
Šaš, 207
Šašma, njiva, 283
Šavnik, 156
Ščepan Polje, 508
Šejinovići, 119
Šela, 82
Šemihova, 20
Šetovilj, 608
Šiglica, vinograd, 360
Šimčanica, 324
Šinik, 209
Široka, 20, 221
Široka, 586
Škrka, 48
Škrkovići, 608
Štakorina, 233
Štitara, 67
Štitare, 304
Štitari, 304
Štitarica, 222
Štitovo, 67
Štović, 16
Štovići, 208, 251, 325
Štrkoglava, njiva, 277
Štrkoglava, njiva, 279
Šujci, 15
Šukljenica, njiva, 364
Šuljci, 15
Šumani, 13, 357
Šumna, 238, 319
Šušnjići, 20, 345

T

Taleža, 495
Tara, 58
Tašludža, 165
Tati, 206
Tečići, 207
Temci, 161

Tepca, 22, 592
Tešine, njiva, 448
Tihaljina, 82, 91
Tihovo, 602
Tikavo, 337
Timokrajići, 600
Tjentište, 425
Tješnica, 589
Tmor, 229
Toci, 209
Tođevac, 425, 514, 599
Tođevac, tvrđava, 285, 286,
 348, 361, 362, 376
Tomača, baština, 66
Tomaševo, 209
Tomaševo Selište, njiva, 533
Toplica, 344
Torište, njiva, 451
Tovarnica, 107
Trap, njiva, 584
Trbinje, 22
Trbosilje, 234, 560
Trbušće, 207, 428
Trbušnica, 207
Trebanj, 131
Trebanj, mezra, 362
Trebeša, 71
Trebičina, 208
Trebičine, 231
Trebinje, 23, 51, 96, 103, 107,
 110, 116, 120, 122, 151, 158,
 161, 212, 462, 484, 485, 486,
 487, 488, 489, 490, 491, 493,
 494, 495, 496, 497, 498, 499,
 500, 501, 502, 503, 504, 505,
 506, 507, 520, 523, 602, 607,
 612
Trebosilje, 15
Trebušine, 363
Trebun, 451
Trenčeva, 149
Trenčino, 239
Treskavica, planina, 134, 137,
 138, 147, 148, 150, 158, 463
Tresušte, njiva, 235
Trešnica, 16, 17
Trešnjica, 327
Trijebanj, 131
Trikale, 417

Vratca, 304
Vratkovići, 73
Vrato, 53
Vraž, 101
Vraževo, 212
Vrba, 55, 56
Vrba, 209, 210
Vrba, 356
Vrba, njiva, 243
Vrbica, 20, 328
Vrbica, 79
Vrbica, livada, 398
Vrbica, vinograd, 396
Vrbice, njiva, 576
Vrbovača, 276
Vrbovo, 49, 50
Vrca, 353, 389
Vrci, 353, 389
Vrčine, 123
Vrdiljevo, livada, 284
Vrđa, 94
Vrelo, 121
Vrgorac, 88, 604
Vrhbreznica, mezra, 360
Vrh Dol, 95
Vrhpoljci, 11
Vrhpolje, 11
Vrmač, njiva, 316
Vrnjak, 16, 542
Vrnja Glava, 606
Vrsalje, 503
Vrsenica, 492
Vrsine, njiva, 286
Vršac, 152
Vršani, 466
Vrtac, njiva, 273
Vrtača, livada, 361
Vrtača, njiva, 479
Vrti, 551
Vruca, 39
Vruice, 39
Vuče, 151
Vučen, 146
Vučevo, 37
Vuk, 211, 223
Vukajlovina, vinograd, 404
Vukotica, 67
Vukovina, njiva, 441
Vukovine, 544

Z

Zabrdine, 209
Zabrdnje Toci, 209
Zabrdo, 209
Zabrdani, 208
Zabrdine, 208
Zablatna, 128
Zabor, 16, 274,
 376, 547
Zabrade, 572
Zabratina, 350
Zabrda, 369
Zabrdani, 355
Zabrdine, 606
Zabrdani, 355
Zabrđe, 572
Zabređe, 15
Zabrežje, 15
Zabučje, 209
Zacrkva, njiva 472
Zadnjica, njiva, 249
Zadobje, 561
Zadobra, 342
Zadobro, 15, 208
Zadojnica, njiva, 333
Zadotoci, 557
Zadub, 18, 245, 324
Zadub, baština, 15
Zadublje, 14, 15, 228, 581
Zadušna, 227
Zadvorje, njiva, 434
Zagat, 74
Zagon, 228
Zagon, njiva, 273
Zagor, njiva, 427
Zagora, 116
Zagorani, 600
Zagorica, 25, 208, 332
Zagorice, 208, 332
Zagorje, 18, 20, 21, 22, 24, 116,
 206, 241, 242, 271, 353,
 364, 369, 380, 392, 397,
 402, 405, 406, 407, 408,
 409, 410, 412, 413, 414,
 416, 437, 463, 465, 466,
 467, 469, 478, 480, 481,
 482, 555, 611
Zagorje, nahija, 208, 373, 404

- Zagornica, 227
 Zagozdje, 16
 Zagozde, 566
 Zagrad, 22
 Zagrad, 66
 Zagradac, 434
 Zagradac, njiva, 363
 Zagradačje, njiva, 452
 Zagrađe, 17, 556, 569
 Zagradci, 434
 Zagradište, njiva, 180
 Zagranica, njiva, 268
 Zagrebica, njiva, 243
 Zagulj, 156
 Zagunj, 546
 Zagunje, 546
 Zahodi, 91
 Zajelje, 61, 207, 224
 Zakalje, 16, 359, 562
 Zakmur, 207, 223, 433
 Zakosnica, njiva, 248
 Zalik, 438
 Založnica, njiva, 458
 Zalug, mezra, 583
 Zaluhići, 466
 Zalužje, 454
 Zamršten, 179
 Zamrštin, mezra, 179
 Zaostor, 207
 Zaostro, 14, 207
 Zaostrog, 91
 Zapolje, 16, 499
 Zaputna Njiva, njiva, 308
 Zapužani, 135, 351
 Zariće, 73
 Zarubovine, 380
 Zasad, 502
 Zasad, 34
 Zaselak, 19, 360
 Zaselak, mezra, 175
 Zaselo, 211
 Zaselje, 22, 57, 534
 Zaslivje, 353, 388, 390
 Zaslivlje, 353
 Zastenje, 22, 210, 336
 Zastjenje, 310, 532
 Zatmur, 209
 Zavala, 23, 488
 Zavala, baština, 604
 Zavinograđe, 40
 Zavodište, 516, 543
 Zavrbovine, 390
 Završ, 19, 25, 217, 233, 353,
 369, 465, 566, 607
 Završ, drugo, 369
 Završ, mezra, 253
 Završ, mezra, 364
 Završje, 19, 25, 465
 Zbljevo, 211, 215
 Zdraž, 15, 559
 Zgon, njiva, 288
 Zgonje, 499
 Zgonjevo, 499
 Zebina Šuma, 200
 Zelengora, 117, 121, 149
 Zemišlje Planina, 49
 Zemnica, njiva, 247
 Zenica, 355
 Zenice, 238
 Zeta, dio nahije, 67
 Zgon, njiva, 248
 Zgori, 109
 Zidol, 443
 Zijemlje, 440
 Zlader, 23
 Zladolac, 470
 Zlatac, 23
 Zlatar, 16, 254
 Zlatar, livada, 254
 Zlatari, 16
 Zlatibor, 262, 324
 Zlatni Bor, 262
 Zlodac, 23
 Zminac, vinograd, 322
 Zovik Selište, 18
 Zubanj, 16, 546
 Zubci, 122
 Zubci, nahija, 122
 Zvi, 13
 Zvijerina, 120
 Zvijezd, 47
 Zviriči, 91
 Zvirine, 120
 Zvirojevići, 211
 Zvizda, 47, 50
 Zvonik, vinograd, 555

Z

- Žabari, 603
Žabica, 475
Žablja, 592
Žabljak, 22, 34, 604
Žabljani, njiva, 443
Žabova, 20
Žabulje, 334
Žabuljka, crkva, 174
Žaniće, 197
Žanići, 197
Žanovica, 101
Žanjevica, 101
Žar, 53
Žari, 53
Željevo, 17, 20, 323
Željućići, 25
Željuša, 440
Željuža, 440
Žepa, 19, 276, 361

- Žešće, 244
Žiljevo, 17, 445, 511
Žitin, 13, 595
Žitno, 13, 595
Žitomislići, 411
Živalje, livada, 256
Živanj, 23, 119, 469, 472, 478
Živne, 351
Žjebato, 53
Žoruhovo, 46
Žrvanj, 125
Žugle, 125
Žukovica, 141
Žukovice, 141
Žune, 199
Župan, 397
Županovići, 20
Župljani, 504
Žuže, 209
Žuželo, 19, 364, 558

RJEČNIK TERMINA

- AHEN** (āhen), željezo. Uz rudnik označava rudnik željeza
- AKČA** (aqçe), aspra ili jaspri, srebrni novac, osnovna novčana jedinica do XVIII vijeka, kada je zamjenjuje *groš*, odnosno *para*.
- ALEF** ('alef), zob, ovas.
- AMIL** (āmīl), zakupac državnih prihoda rudnika.
- AN** ('an), od, dio.
- ASJAB** (āsyaḅ), mlin za mljevanje žita, a dolazi i uz oznaku stupe za valjanje sukna
- BADŽ** (bāc), taksa, tržna taksa
- BADŽI BAZAR** (bāc-i bāzar), tržna taksa, pjacarina
- BAHA** (bahā), vrijednost, cijena
- BERAT** (berat), carska naredba kojom se nekome nešto dodjeljuje u vidu posjeda ili dužnosti, namještenja ili se reguliraju odnosi između države i neke druge stranke. Opći akt kojim se reguliraju prava i dužnosti
- BOSTAN** (bostān), dinje i lubenice ili često povrće uopće
- BAŠTINA** (baština), zemljišni posjed, obično kršćana, mada nekada i muslimani drže baštine. Baština je dio mirijske zemlje koja se daje na uživanje uz tapiju. Prema tome nije vlasništvo. Baština se nasljeđivala u porodici uz obavezu plaćanja tapijske pristojbe. Čak se i tapija mogla prodati, ali se baština nije mogla izdvojiti iz feudalnog posjeda, niti zavještati. Prodaja je vršena uz saglasnost uživaoca feudalnog gospodara.
- BAZAR** (bāzār), trg, pijačno mjesto
- ČEHAJA** (kethodā), zamjenik, pomoćnik, predstavnik, gradski čehaja (načelnik grada)
- ČAVDAR** (čavdār), raž
- ČERI BAŠA** (čeri baši), od čeri vojnik i baš glava i znači vojni starješina, zapovjednik raznih poluvojničkih redova ili drugih grupacija. Odgovara izrazu *serasker*
- ČIFT** (çift), zemljišni posjed muslimana. Gotovo je podudaran sa kršćanskom baštinom. Razlika je u tome što je lični porez uživaoca čifta nešto manji nego na baštinu.
- ČIFTLUK** (çiftlik), zemljišni posjed koji su obično uživali muslimani ali se mogao naći i u posjedu kršćana. Nisu mu određene granice ni veličina. Često je bio mulk posjed (vlasništvo) ali u okviru mirije i feudalnog posjeda iz kojeg se nije mogao izdvajati. Bio je potpuno mobilan i mogao se zavještati ali se nije mogao izdvajati iz feudalnog posjeda.
- DUNUM** (dönüm), mjera za površinu vinograda. Prema ovom defteru dunum iznosi 18 rastegalja površine. Kasnije obično 70 terzijskih aršina.
- DŽEBELIJA** (cebelū), vojnici, oklopnici, koji ide umjesto nekoga u rat.
- DŽEMAAT** (Cemā(at), skupina. U ovom defteru označava skupinu vlahi i obično se poistovjećuje sa katunom. Na čelu džemata u Hercegovini je stajao knez. Vrlo rijetko primičur, katun-baša ili džemat-baša. Naide se i na zvanje katunara kao i vojvode.
- DŽEMAT BAŠA** (cemā(at baši), glava džemata, starješina džemata. U ovom defteru je sinonim sa zvanjem kneza.
- ERZEN** (erzen), proso
- ESKUN** (eškün), vrste brze konjice
- EŠKINDŽI** (eškinci), Pripadnik vojne formacije eškindžija koji

- predstavljaju brzu konjicu, a uživaju manji timar.
- FAKIH (faūih), islamski pravni učesnik, poznavalac šerijata i kanuna.
- FILURIJA (filūri), porez koji su plaćali vlasi, a potiče od riječi *florin* zlatnik ili dukat. Vlasi su plaćali jednu filuriju od svake kuće i to je zamjenjivalo sve ostale lične poreze. Često se nazivaju filuridžije.
- FILURUN (furun), ložište za taljenje željeza
- GANEM (ganem), sitna rogata stoka
- GENDUM (gendum), pšenica vid. hinta.
- GULAM (gulām), rob, sluga, službenik viših dostojanstvenika
- HANE (hāne), kuća, domaćinstvo, dom
- HARAČ (harāc), lični porez kršćana koji su plaćali na svaku odraslu glavu u Bosni ponekada i na kuću, a na ime šticeništva od strane islamske države. Često se naziva džizja koji se prevodi kao glavarina.
- HAS (haşş), feudalni posjed slutana, visokih dostojanstvenika carskog dvora i namjesnika pokrajina. Iznosio je preko 100.000 akči.
- HASENE (hasene), zlatnik
- HASENEI IFRENDŽIJE (hasene-i ifrenciqyye), franačaki zlatnik, evropski zlatnik
- HASSA (hāssa), jedna vrsta svojine koju je neko obrađivao u svojoj režiji. Ovaj posjed nije se mogao izdvajati iz feudalnog posjeda. Ako promijeni vlasnika novi vlasnik preuzima sva prava i obaveze ranijeg vlasnika. Obično se sastoji od nekih specijalnih posjeda kao što su njive, vinogradi, mlinovi, voćke.
- HINTA (hinta), pšenica. Za pšenicu postoji i naziv gendum.
- HINZIR (hinzir), svinja
- HISA (hissa), dio
- HUK (hūk), svinja.
- ISKELE RESMI (iskele resmi), porez koji je plaćen za prelaz preko skele
- IZ (izz), stopa, trag
- KOLA (kal(a), grad, utvrda.
- KAPIDŽIJA (kapuci), vrata, stražar na carskom dvoru ili dvorovima visokih dostojanstvenika
- KAPLUDŽA (kapluca), krupnik
- KATUN BA A (katun başi), vođa katuna. U ovom defteru ima značenje kneza ili u najmanju ruku primičura
- KETEN (ketan), lan
- KOVAN (kovan), košnica, pčele
- KOLAČ (kulaç), rastegalj, dužina užeta mjerena između vrha prstiju na raširenim rukama
- MEDEN (m(adn), rudnik, majdan
- MEKTU (maktu), odsjekom, ono što je odsječeno
- MERDŽIMEK (mercimek), bob, leća
- MEVKUF (mevkūf), posjed uzapćen za državnu blagajnu
- MEVKUFDŽI (mevkūfci), službenik koji uzapćuje određene posjede za državnu blagajnu
- MEZRA (mezre(a), selište, zemljište koje ima tačno utvrđen atar i ostatke naselja. Obično su na tim selištima ponovo osnivana sela.
- MUAF (mu(āf), oprošten, oslobođen raznih nameta, najčešće vanrednih. Radovno dolazi u sklopu *muaf ve muselem*, oprošten i oslobođen. U stvari su ove dvije riječi sinonimi
- MUDŽERED (mucerred), neoženjen, samac
- MUKATA (mukāta(a), imovina ili posjed dati u zakup odsjekom
- MULAZIM (mūlazim), pripravnik,

- kandidat, obično označava one koji treba da stupe u neki vojnički red kad se nađe upražnjeno mjesto.
- MUSELEM (musellem), oslobođen, oprošten od nekih dažbina, najčešće vanrednih nameta. Nekada jedna vrsta vojske poznata kao muselemi. Vid. kod MUAF
- NADA (NADO) (nada), čisto taljeno željezo od kojeg se uzimala desetina.
- NAHIJA (nāhiye), Teritorijalna jedinica koja se obično podudara sa srednjevjekovnom župom. U prelaznom periodu osmanske vlasti bila je i upravna i teritorijalna jedinica.
- NEDŽAR (neccār), tesar, stolar, dunder
- NEFS (nefs) sami, sama, samo. oznaka za pazarište i kasabu ili neko drugo veće mjesto.
- NIJABET (niyabet), globa gradskog i vlašskog stanovništva za sitne i krupne prekršaje
- ORGAN (organ), uže, svileno uže ili od kanape služilo je za mjerjenje površine vinograda
- PADIŠAH (pādišāh), car, sultan
- RESM (resüm), porez, svaka vrsta novčanog poreza.
- RESMI GANEM (resm-i ganem), poroz na sitnu rogatu stoku. Obično je ubiran za državu, ali je mogao biti dodjeljivan i spahijama. Plaćan je 1 akči na dvije ovce. Ima slučajeva da se plaća 1 akča na jednu ovcu. U ovom defteru porez na stoku ubiran je za carski has i has sandžak-bega i to u različitim visinama.
- RESMI HINZIR (resm-i hinzir), poroz na svinje kojim je obično bio u visini poreza na ovce.
- RESMI HUK (resm-i hūk), porez na svinje, isto što i resm-i hinzir
- SAMOKOV (samakov), kovačnica
- SANDŽAK (sancak) najveća upravna jedinica u vilajetu
- SEKBAN BAŠA (sekban baši), zapovjednik vojske, zapovjednik sejmena, jedne vrste žandarmerije ili pješadijske vojske općenito
- SERI DŽEMAT (ser-i cemā(at), glava džemata, vođa džemata. U ovom defteru je sinonim sa knez
- SERB (serb), ratar, možda i Srbin, ali je ovdje očito da označava proizvodnu strukturu ratara. Raja.
- SRF (srf), Vib. Serb
- SERASKER (ser-i asker), vojni zapovjednik, često cijele carske vojske u ratu ili zapovjednik vojske na manjem području. Često zapovjednik raznih poluvojnih redova. U ovom defteru zapovjednik vojske u jednom vilajetu.
- ŠEHIR (sehir), oznaka za veće urbano naselje, grad sa ili bez utvrde, mjesto veće od varoši i kasabe. Kod nas uobičajeno šeher
- ŠEIR (sefir), ječam, još se zove arpa
- ŠIRA (šira), mošt, vino
- TABI (tabi), onaj koji ili ono što pripada nečemu. Označava naselje koje pripada nekoj većoj administrativnoj jedinici. Označava da jedna osoba pripada drugoj u rodbinskom ili nekom drugom odnosu, ali ne kao vlasništvo.
- TAHVIL (tahvil), stavka. U stvari promjena vlasništva
- TESARUF (taşarruf), posjed, uživanje obično uz tapiju. Ne označava vlasništvo nego samo pravo uživanja.
- ULUFEDŽI (ulufeci), onaj koji ubire plaće za vojne formacije obično janjičare i tvrđavske posade; koji služi za plaću u novcu.

UŠUR (äšür), desetina

VILAJET (vilāyet), upravna jedinica, u prelaznom periodu osmanske vlasti vilajet je obuhvatao jednu ili više nahija. Upotrebljava se i u značenju sandžaka kao u ovom defteru. Od XVIII vijeka postaje oznaka za najveću upravnu jedinicu-beglerbegluk, odnosno pašaluk

VOJNUK (voynuk), pripadnik poluvojničkog reda vojnika koji vode porijeklo od vlaha. Bili su dužni da idu u rat ili da obavljaju specijalne poslove za vladara a kao naknadu za to bili su oslobođeni svih ličnih dažbina, kao i njihovi bliži srodnici.

VOJVODA (voyvoda), upravni činovnik kojeg je postavljao sandžakbeg ili valiija. Upravljaio je jednom nahijom ili kazom ili posjedima carskog hasa. Titula vlašskog starješine koji je predvodio više skupina vlaha. Vjerovatno je sinonim sa titulom kneza.

ZEMBEREKČIJA (zemberekçi) onaj koji izrađuje lukove za strijele

ZEMIN (zemin), ziratno zemljište koje nema utvrđene granice ni veličinu. Moglo je biti veće i manje od baštine i čifluka.

ZAVAJID (zavayid), doslovno znači višak, a kao termin znači rezerva i obično se upotrebljava za vojnuke.

S A D R Ž A J

U V O D	I
INTRODUCTION	I
Sadržaj originala	1
Bilješka pisara o popisu	2
Hasovi njegove ekselencije cara u vilajetu Hercegovini	3
Hasovi sandžakbega vilajeta Hercegovina	162
Timari i zeameti (Nahija Sokol)	212
Posadnici tvrđave Ljubuški	390
Tvrđava Rog	419
Posadnici tvrđave Ključ	420
Posadnici tvrđave Mostar, pripada vilajetu Hercegovina	438
Posadnici tvrđave Blagaj	457
Posadnici tvrđave Počitelj, pripada vilajetu Hercegovina	484
Posadnici Klobuka, pripada vilajetu Hercegovina	507
Posadnici tvrđave Samobor, pripada Hercegovini	530
Posadnici tvrđave Mileševo, pripada vilajetu Hercegovini	573
Džemat zidara, dundera i kovača	599
Pusta selišta	601
Uzapćeni posjedi, pripadaju vilajetu Hercegovina	606
Registar ličnih imena	613
Registar geografskih pojmova	624
Rječnik termina	655